

Noodlottig Toeval?

De drijfveren van de inzet van het Duitse luchtlandingswapen in
Nederland

Master Thesis
door
Frederik Mertens

Studentnummer: 9640150

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Hoofdstuk 1: Bronnen en Historiografie	6
Primaire bronnen en hun interpretatie	6
Nederland	8
Internationaal: Duitsland en daarbuiten	11
Conclusie	14
Hoofdstuk 2: Voorgeschiedenis	15
Hoofdstuk 3: Unternehmen Gelb und Luftlandeeinsatz	18
Unternehmen Gelb	18
De rol van de Duitse luchtlandingstroepen	20
Unternehmen Festung: het plan	23
Hoofdstuk 4: De Rode Mantel van de Matador?	27
Hoofdstuk 5: Militaire Argumenten	32
Hoofdstuk 6: De belangen van de Luftwaffe en de Fallschirmjäger	37
Hoofdstuk 7: Führerprinzip	44
Conclusie	49
Bibliografie en bronnen	54
Bijlage	56

Inleiding:

“ἀνερρίφθω κύβος”¹

Gaius Julius Caesar naar Menander

Hitlers fundamentele misrekening van de vastberadenheid van Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk om na München niet nogmaals aan de agressieve eisen van Duitsland toe te geven had als resultaat dat op 1 september 1939 de Tweede Wereldoorlog uitbrak. Duitsland was hier absoluut niet klaar voor. De *Wehrmacht* was nog volop in opbouw en de Duitse economie was totaal niet voorbereid op een continentale totale oorlog. Geconfronteerd met een strategische positie die alleen maar slechter kon worden, koos Hitler voor de vlucht naar voren en beval zijn generaals om een aanval in het Westen uit te voeren.² Het offensief – *Unternehmen Gelb* - dat op 10 mei 1940 gelanceerd werd, is door de Duitse historicus Karl-Heinz Frieser terecht omschreven als een *Vabanquespiel*: de *Wehrmacht* zette bijna alle beschikbare eenheden in om een overwinning te behalen en beschikte niet meer over noemenswaardige reserves.³ Desondanks beschikten de gecombineerde legers van Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, België en Nederland nog altijd over een superioriteit in divisies, artillerie en tanks en lagen ze achter sterke verdedigingslijnen.⁴ Het Duitse plan had zich echter sinds de herfst fundamenteel ontwikkeld. In plaats van net als in 1914 de hoofdaanval in het Noorden uit te voeren, lag het *Schwerpunkt* nu in het centrum en liep dwars door de slecht begaanbare Ardennen. Hier moest een massale concentratie van pantser- en gemotoriseerde divisies met maximale ondersteuning van de *Luftwaffe* door de zwakke geallieerde verdediging heen breken, doorstoten naar het kanaal en in een enorme operationele omsingeling de in België opererende geallieerde legers vernietigen. Dit geniale plan was extreem gewaagd, maar bood de kans om een beslissende strategische overwinning te behalen. Het was dus voor Duitsland van levensbelang dat zo veel mogelijk strijdkrachten op het punt van beslissing geconcentreerd zouden worden om het succes van *Unternehmen Gelb* te verzekeren.

Duitsland beschikte op dat moment over een unieke troefkaart: het onder de *Luftwaffe* vallende *Luftlandekorps*, bestaande uit een kleine parachutistendivisie (7. *Flieger-Division*) en een luchtlandingsdivisie (22. *Luftlande-Division*), met voldoende luchttransportcapaciteit om deze divisies in te kunnen zetten. Het is dan ook de onderzoeksvraag van deze studie waarom dit unieke luchtlandingskorps op het Nederlandse neventoneel is ingezet en niet is gebruikt om de pantser- en gemotoriseerde divisies van *Heeresgruppe A* op het beslissende operationele *Schwerpunkt* te ondersteunen. Deze afwezigheid van dat operationele *Schwerpunkt* tijdens een offensief waarin het lot van Duitsland in de waagschaal lag wordt een nog groter raadsel gezien het feit dat zowel de *Luftwaffe* als de *Fallschirmjäger* een doctrine hadden waarin de ondersteuning van het *Heer* op het operationele zwaartepunt als een kerntaak werd beschouwd. De *Luftwaffe* werd niet gehinderd door de overdreven theorieën over het effect van strategische

¹ ἀνερρίφθω κύβος “Laat de dobbelsteen rollen”.

² W. Hubatsch, *Hitlers Weisungen für die Kriegführung 1939-1945. Dokumente des Oberkommandos der Wehrmacht*, (Frankfurt am Main 1962) 32.

³ K. Frieser, *Blitzkrieg Legende. Der Westfeldzug 1940* (München 2005).

⁴ Idem, 41-64.

bombardementen die de *Royal Air Force* en de *Army Air Corps* in hun streven naar zelfstandigheid zonder veel voorbehoud omarmden.⁵ Doctrinair ging de *Luftwaffe* er van uit dat tijdens intensieve grondoperaties tactische en operationele luchtsteun aan de *Schnelle Truppen* op het operationele *Schwerpunkt* een synergetisch en beslissend effect heeft.⁶ Dit belang van de ondersteuning van de operaties van het *Heer* werd ook door de *Fallschirmjäger* omarmd in hun doctrine.⁷ De inzet van dit nieuwe wapen moest zo dicht mogelijk aansluiten bij de intenties van het *Heer* en in nauwe samenwerking uitgewerkt worden. Beide visies passen verder naadloos in het Duitse militaire denken, waarin concentratie op het *Schwerpunkt* en het zoeken naar de beslissende operationele overwinning als de Heilige Graal van het generaalschap worden beschouwd.⁸ Het is ook de manier waarop het Anglo-Amerikaanse luchtlandingsdivisies in 1944-1945 werden ingezet. De luchtlandingen in Normandië, *Market-Garden* en *Varsity* waren zonder uitzondering bedoeld om op het operationele en zelfs strategische zwaartepunt van de geallieerde operaties net die cruciale extra steun te geven die de grondtroepen nodig hadden. Maar op het moment dat de dobbelstenen in de lucht hingen en het lot van Duitsland in de waagschaal lag, werd deze Duitse troefkaart grotendeels in Nederland uitgespeeld.

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden, zullen we in hoofdstuk 1 eerst een blik op het beschikbare bronmateriaal moeten werpen en bekijken hoe we hier mee om moeten gaan. Hierna is het nodig om kort de voorgeschiedenis van het Duitse luchtlandingswapen te behandelen in hoofdstuk 2 omdat de operaties in Nederland nu eenmaal niet uit de lucht gevallen zijn en om daarna in hoofdstuk 3 in detail op de ontwikkeling van de luchtlandingsplannen binnen het kader van *Unternehmen Gelb* in te gaan. Er is bewust gekozen om hierna niet verder het verloop van de Duitse luchtlandingen te behandelen; het verloop van de operaties is bekend en het voegt niets toe aan de onderzoeksvraag. Voor we aan de daadwerkelijke argumentatie toekomen moet in hoofdstuk 4 het nu vaak gebruikte argument dat de luchtlandingen een onderdeel waren van de grote operationele afleidingsmanoeuvre van *Heeresgruppe B* ontkracht worden. Want hoewel dit waarschijnlijk het voornaamste effect was van de Duitse luchtlandingen, was dit nooit de intentie. Het daadwerkelijke antwoord is complex. Voor de duidelijkheid worden de Duitse drijfveren in drie verschillende hoofdstukken beantwoord, maar in werkelijkheid zijn ze verweven in één kluwen en beïnvloeden ze elkaar. De ‘puur’ militaire argumenten om het *Luftlandekorps* in Nederland in te zetten worden in hoofdstuk 5 behandeld. Maar die zijn niet lost te zijn van de belangen van de *Luftwaffe* en de rol van Göring en Student die in hoofdstuk 6 aan de beurt komen. Uiteindelijk kunnen we in hoofdstuk 7 ook niet om Hitler en het *Führerprinzip* heen. Gezamenlijk kan hiermee een sluitend antwoord gegeven worden waarom het *Luftlandekorps* niet de hoofdaanval door *Heeresgruppe A* gesteund heeft maar in Nederland is gebruikt.

Het bronmateriaal is jammer genoeg beperkt, omdat met name veel *Luftwaffe* archieven tijdens de oorlog vernietigd zijn. Typerend is dat onze beste primaire bron over de Duitse

⁵ M. van Creveld, *The Age of Airpower* (USA 2011).

⁶ J. Corum, *The Luftwaffe. Creating Operational War, 1918-1940* (Kansas 1997) 233-49.

⁷ K. Golla, *The German Fallschirmtruppe 1936-1941. Its Genesis and Employment in the First Campaigns of the Wehrmacht* (UK 2012) 44-45.

⁸ T.N. Dupuy, *A Genius for War, The German Army and the General Staff 1807-1945* (London 1977).

luchtlandingsplannen bij Namen de gedeeltelijk vernietigde documenten zijn die de Belgen in Maasmechelen in handen wisten te krijgen! Gelukkig zijn de primaire bronnen die de ontwikkeling van *Unternehmen Gelb* illustreren wel goed bewaard gebleven en uitgebreid gedocumenteerd en hier zal in dit betoog dus diepgaand op gebouwd moeten worden. Waar geen gebrek aan is, is historiografie, hoewel hier een caveat op zijn plaats is. De geschiedschrijving van de *Westfeldzug* is zoals verwacht kan worden internationaal en veelzijdig. Als één van de belangrijkste gebeurtenissen van de Tweede Wereldoorlog is en wordt er nog altijd veel over geschreven. Opvallend is echter dat serieuze internationale belangstelling voor de Duitse luchtlandingen in Nederland zeer beperkt genoemd moet worden – de veel kleinschaligere Duitse aanval op het Fort Eben-Emael en de bruggen bij Kanne, Vroenhoven en Veldwezelt krijgen aanzienlijk meer aandacht. Hierdoor is de literatuur die zich op de Duitse luchtlandingen bij Moerdijk-Rotterdam en Den Haag richt grotendeels Nederlands. Deze is gedetailleerd en degelijk, maar dreigt soms in vaste sporen te lopen en hierdoor een weidsere blik te verliezen. Die ruimere blik is echter noodzakelijk om de onderhuidse stromen van het Duitse beslissingsproces te doorgronden. De ijdelheid van Göring of de machtsstrijd tussen Hitler en het *Oberkommando des Heeres* staan nu eenmaal niet direct in primaire bronnen beschreven, maar zijn daarom niet minder reëel. Het interpreteren van hun daden zal dus mogelijk gemaakt moeten worden door de patronen in hun handelen te identificeren – een lastige uitdaging die we echter niet kunnen of mogen omzeilen als we een sluitende uitleg willen geven. De lezer zal mij verder moeten vergeven, dat we in dit betoog in detail en zo exact mogelijk moeten beschrijven wie wat wanneer wist en deed. Het is echter van cruciaal belang, want het simplificeren van de complexe processen waarbinnen *Unternehmen Gelb* en de luchtlandingsplannen ontwikkeld werden is de grootste fout die hier gemaakt kan worden. Zo is het bijvoorbeeld van cruciaal belang wanneer Hitler op de hoogte werd gesteld van het briljante concept van *Generalleutnant* Erich von Manstein en maakt het alle verschil of een idee van het *OKH* of het *Oberkommando der Luftwaffe* komt.

Het zou prettig zijn als uit dit hele betoog één duidelijke reden naar voren zou springen waarmee aangetoond kan worden waarom de Duitse luchtlandingstroepen op 10 mei 1940 niet ingezet werden om de hoofdaanval van *Heeresgruppe A* te ondersteunen, maar grotendeels in het Nederlandse neventoneel opereerden. De werkelijkheid is echter te complex om dit mogelijk te maken. De beslissing om het *Luftlandekorps* in tegen Vesting Holland in te zetten is het gevolg van een hele reeks in elkaar hakende factoren die alleen als een geheel voldoende uitleg geven – om weer verdere vragen op te roepen. Maar dat is uiteindelijk één van de doelen van de geschiedschrijving.

Bronnen en historiografie

“Truth is the first casualty in war”

Ethel Annakin

Primaire bronnen en hun interpretatie:

Eén van de meest frustrerende aspecten in de studie van de planning van de Duitse luchtlandingen in het Westen is de zeer beperkte hoeveelheid primair bronmateriaal die nog beschikbaar is. De overgebleven documenten van de *Wehrmacht* zijn grotendeels versplinterd overgeleverd en pijnlijk genoeg is vooral de het archiefmateriaal van de *Luftwaffe* zwaar getroffen door de gevolgen van de oorlogsvoering en bewuste vernietiging. Typierend is bijvoorbeeld dat de enige beschikbare primaire bronnen van de geplande Duitse luchtlandingen bij Dinant afkomstig zijn van de half verbrande restanten van de papieren die tijdens de Maasmechelen affaire (deze zal uitgebreid behandeld worden) in Belgische handen vielen.⁹ Ongelooflijk genoeg is deze operatie hiermee verhoudingsgewijs ‘goed’ gedocumenteerd! Van de geplande operaties tegen Praag, in Polen en bij Gent zijn geen primaire bronnen bewaard gebleven. Gelukkig weten we over *Unternehmen Festung* aanzienlijk meer dankzij de ‘*von Sponeck papers*’ die tijdens de Duitse luchtlandingen rond Den Haag in Nederlandse handen zijn gevallen – blijkbaar is het een grote uitdaging om geen operatieplannen mee aan boord te nemen tijdens een luchtlandingsoperatie¹⁰ -zodat we een goed inzicht hebben in de uiteindelijke aanvalsplannen van het *Luftlandekorps* in Nederland. Het probleem is echter dat dit ons weinig vooruithelpt met het onderzoek van de planning van de luchtlandingen.

Gelukkig beschikken we wel over aanzienlijk beter bronmateriaal van het *Heer* en het *OKW*. De vele deliberaties over *Unternehmen Gelb* hebben een goed papieren spoor achtergelaten van *Aufmarschanweisungen*, *Lagebeurteilungen* en *Kriegstagebücher* waarmee we de gedachtenontwikkeling van het leger en Hitler aanzienlijk beter kunnen volgen. Deze studie zal hier dan ook uitgebreid gebruik van maken, omdat dit de beste en meest betrouwbare bronnen vormen van de Duitse plannen en hun ontwikkelingen.

Dit gebrek aan bronnen wordt verder nog gecompliceerd door het feit dat de operaties van het *Luftlandekorps* gepland werden in een irregulier verband tussen Student, Hitler en Göring.¹¹ Zoals te begrijpen is waren er überhaupt nauwelijks goede bronnen te verwachten over wat Student en Göring in Karinhal besproken hebben en is het ondoenlijk om precies te identificeren wat de ideeën van Student en Hitler zijn in het aanvalsplan op Den Haag. Gedeeltelijk kunnen we hiervoor

⁹ H. Jacobsen, *Dokumenten zur Vorgeschichte des Westfeldzuges 1939-1940* (Göttingen 1956) 169-172.

¹⁰ Tijdens *Operation Market-Garden* hadden de Duitsers het geluk dat een geallieerde officier dezelfde fout maakte en operatieorders aan boord had toen zijn toestel werd neergeschoten.

¹¹ A. Kesselring, *Soldat bis zum letzten Tag* (Bonn 1953).

leunen op de na de oorlog gepubliceerde memoires van een aantal van de hoofdrolspelers. De door Hermann Götzl geschreven memoires van Student leveren een schoolvoorbeeld op van het typische beeld van een ‘Duitse officier die volledig apolitiek enkel meesterlijk zijn plicht deed’.¹² Dit type is een ideaal dat veel Duitse officieren na de Tweede Wereldoorlog in hun versie van de waarheid uitdragen en dat soms opgaat, maar in de meeste gevallen met meer dan een grote korrel zout genomen moet worden. Dit is wat betreft Student zeker het geval. Na de oorlog heeft hij meesterlijk het beeld van de ‘grondlegger van het luchtlandingswapen’ weten uit te dragen en wist hij grotendeels succesvol de twijfelachtigere aspecten van zijn carrière te verbloemen, maar we mogen hier grote vraagtekens bij zetten. Zo is het tekenend dat de *Fallschirmjäger* nooit betrokken zijn bij de militaire samenzweringen tegen Hitler, want het nationaalsocialisme was te prevalent in de *Luftwaffe*. Ernstiger is dat Student zijn betrokkenheid bij het bombardement op Rotterdam grotendeels poogt te omzeilen door te beweren dat hij slechts om een beperkt precisiebombardement van JU-87’s verzocht had. Hoe dat te rijmen is met het bezoek van officieren van *Kampfgeschwader 54* op 13 mei 1940 is nooit duidelijk geworden.¹³ We moeten blijkbaar aannemen dat een ambitieuze Duitse generaal in een politiek beladen operatie onder druk van Göring besloten heeft om *niet* van al de vuurkracht die hij tot zijn beschikking had gebruik te maken. Toch kunnen we niet om Students memoires heen: hij is één van de sleutelfiguren. Maar net zoals met al de andere memoires, zullen we dit met heel veel omzichtigheid doen.

Om een goed idee te krijgen van de karakters van de hoofdrolspelers, hun waarschijnlijke motivaties en potentiële intenties zullen we het net dus wijd moeten uitgooien en moeten durven om op basis van een beperkte hoeveelheid harde feiten hun handelen te interpreteren. Dit is gevaarlijk, want dit opent de weg voor de vooroordelen van de schrijver en de denkfouten die kunnen optreden. Tegelijkertijd kan dit niet zonder de kennis, het begrip en het *fingerspitzengefühl* van de historicus – want als een historicus hier niet meer zijn gewogen oordeel over kan vellen, wie dan wel? Dit vraagt om intellectuele moed en is vooral bedoeld om de discussie aan te zwengelen. Foutloos zal het niet zijn, maar hopelijk wel beter. Gelukkig worden we hierin ondersteund door een uitgebreide historiografie, hoewel hier nog altijd lacunes in te vinden zijn. De meest vanzelfsprekende is natuurlijk dat de geschiedenisstudie zich voornamelijk richt op wat gebeurd is en dat nooit uitgevoerde plannen zelden in detail bestudeerd worden. Een vergelijkbaar voorbeeld kunnen we vinden in de enorme aandacht waarmee *Market-Garden* bestudeerd is – de aandacht voor *Linnet I*, *Linnet II* en *Comet* is verhoudingsgewijs minimaal. Deze drie geplande operaties worden enkel bestudeerd met het oog op hun verhouding tot de uiteindelijk uitgevoerde landingen. Door deze volledig normale benadering van het verleden is de aandacht voor het

¹² H. Götzl, *Kurt Student und seine Fallschirmjäger. Die Erinnerungen des Generaloberst Kurt Student* (Podzun 1980).

¹³ H. Amersfoort en P. Kamphuis ed., Mei 1940. De strijd op Nederlands grondgebied (2e Herziene Druk, Den Haag 2005), *Mei 1940*, 368-369; Het *KG 54* was met HE-111’s uitgerust en niet geschikt om een beperkt precisiebombardement uit te voeren.

planningsproces van de Duitse luchtlandingen verhoudingsgewijs gering gebleven. In plaats van dat het een vraag was ‘waarom’ Nederland werd aangevallen, had dit zo’n vanzelfsprekendheid gekregen dat hier nauwelijks een vraag bij werd gesteld.

Nederland

Zoals ‘Mei 1940: De strijd op Nederlands grondgebied’ overtuigend stelt is de plotse Nederlandse nederlaag het leidende thema van de Nederlandse geschiedschrijving van de Meidagen.¹⁴ De snelle ineenstorting van de Nederlandse verdediging moest gerationaliseerd worden. Al direct na de gevechten werd een uitleg gevonden in een combinatie van Duitse overmacht en verraad die culmineerden in de lafhartige aanval op Rotterdam. Hier had de numeriek en technisch superieure *Luftwaffe* haar toevlucht genomen tot een terreurbombardement terwijl de onderhandelingen nog aan de gang waren om Nederland zo tot overgave te dwingen. Van hieruit was het een kleine sprong om te concluderen dat de Duitsers extreme maatregelen moesten nemen, omdat de Nederlanders toch maar even vijf dagen stand hadden gehouden. Deze visie is nog altijd diep ingebed in het Nederlandse collectieve geheugen, ondanks pogingen van historici om hier de noodzakelijke nuancerings in aan te brengen. De verwevenheid van *Unternehmen Festung* met het bombardement op Rotterdam maakt de geschiedschrijving van de Duitse luchtlandingen verder nog gevoeliger dan die al is. Typerend hiervoor is de onbedoelde verwarring tijdens de Meidagen tussen de *Fallschirmjäger* en de speciale troepen van de *Abwehr* die bij de IJssel en de Maas in Nederlandse uniformen opererend bruggen in handen probeerden te krijgen. Dit resulteerde letterlijk in geruchten van parachutisten die als non verkleed uit vliegtuigen sprongen.¹⁵

Interessant genoeg ontwikkelt de Nederlandse historiografie zich op twee sporen. Aan de ‘propaganda’-kant in Londen (*Military Operations in the Netherlands*) worden de luchtlandingen breed uitgemeten en krijgt vooral de afgeslagen aanval op Den Haag ruim aandacht. “*It is a source of great satisfaction to observe that, the German attack on the heart of the country, the object of which was to break down the resistance on the very first day of the war and to seize the centre of government, failed completely owing to the heroic struggle of the First Army Corps and the young depot troops*”.¹⁶ De luchtlandingen worden in dit werk nog voornamelijk als één holistische operatie gezien en vooral de Nederlandse successen worden benadrukt. Ook wordt hier nog altijd de veronderstelde band tussen de Vijfde Colonne en de luchtlandingstroepen als één van de redenen voor het Duitse succes in Rotterdam voorgesteld. Tegelijkertijd vond er een meer

¹⁴ Amersfoort en Kamphuis, *Mei 1940*, 13.

¹⁵ Wat op zich weer een interessante uiting van wantrouwen jegens het katholicisme lijkt te zijn.

¹⁶ P.L.G. Doorman, *Military Operations of the Dutch Army 10th-17th May, 1940* (UK 2005, originally London 1944), 66.

analytische benadering plaats in Nederland onder de auspiciën van de Militaire Spectator. In de eerste jaren van de oorlog hadden de Duitsers geen probleem met een technische studie van de krijgsverrichtingen in Nederland zolang hier maar geen politieke lading aan gegeven werd. De toon wordt echter al in het begin gezet met het voorwoord, waarin de “overmachtigen, met de modernste middelen uitgerusten en door een ontembaren aanvalsdrijf bezielde nabuur” als vijand wordt gepresenteerd.¹⁷ Deze studies kenmerken zich door de minutieuze aandacht voor detail aan de Nederlandse kant, maar worden duidelijk beperkt door de geringe informatie die van de Duitse kant beschikbaar is. Toch geven deze eerste stappen een goede indruk van de verwarring en chaos, maar ook van de effectieve improvisatie en tegenmaatregelen die tijdens de Meidagen rond Den Haag genomen werden. Belangrijker voor deze studie is dat er tijdens de oorlog noch in Londen noch in Nederland logischerwijze enig inzicht in hoe de Duitse plannen zich ontwikkeld was – de noodzakelijke bronnen ontbraken volledig.

De analytische benadering wordt na de oorlog voortgezet in de monumentale ‘Groene Serie’, uitgegeven door het Ministerie van Oorlog onder de leiding van generaal-majoor V.E. Nierstrasz. De nadruk op detail is aan Nederlandse zijde nog altijd aanwezig, maar er is nu aanzienlijk meer informatie over de Duitse kant beschikbaar. De toon is zakelijk en militair. Zo veel mogelijk wordt gepoogd om zo exact en neutraal mogelijk te verwoorden wat zich precies tijdens de Meidagen heeft afgespeeld. Hierdoor is de ‘Groene Serie’ een opmerkelijk geschikte basis om mee te werken, hoewel de details na de uitgave veel verder zijn uitgediept. Opvallend is wel, dat naarmate de verschijning van de delen later is, er meer emotie in de geschiedschrijving komt. Het werk over de luchtverdediging (1970) gaat aanzienlijk verder in zijn beschrijving van de “volkomen verrassing” die door de landing van twee divisies in het Nederlandse achterland werd bereikt.¹⁸ De Duitse nederlaag rond Den Haag wordt hier vooral op conto van de depottroepen en het Eerste Legerkorps gezet, waardoor er – in tegenstelling tot het operatiegebied tussen Moerdijk en Rotterdam – direct troepen beschikbaar waren om de vliegvelden rond Den Haag te heroveren. Heel wat harder is de toon nog in ‘De Strijd tegen de luchtlandingstroepen rond ’s Gravenhage’ (1954), waarin niet zozeer de Duitse nederlaag, maar het niet-uitblijven van deze nederlaag door de Nederlandse troepen de grootste vraag lijkt te zijn. Dit wordt expliciet toegeschreven aan de gebrekkige Nederlandse commandovoering, de matige geoefendheid en de chaos die tijdens de Meidagen heerste. Uitdrukkelijk wordt ook gesteld dat de Nederlandse soldaat rond Den Haag niet “beter werd geleid en aangevoerd, moediger en vasthoudender had gestreden dan zulks op andere gevechtsterreinen in ons land het geval was geweest.”¹⁹ Sterker nog, “*Der Kampf gegen die Niederländische Wehrmacht ist ein Kampf gegen einem moralisch und waffentechnisch*

¹⁷ J. Moorman, *Onze Oorlog, 10-14 mei 1940* (Den Haag 1941), 5.

¹⁸ F. Molenaar, *De Luchtverdediging mei 1940*, (Den Haag 1970), 935.

¹⁹ *Algemeen Overzicht van de Strijd om en in de Vesting Holland (zonder het Oostfront) en de Strijd tegen de Luchtlandingstroepen rondom 's-Gravenhage Mei 1940* (Den Haag 1954), 338.

unterlegenen Gegner”²⁰ wordt volledig onderschreven. De voorgeschiedenis van de Duitse aanval komt echter ook in de ‘Groene Serie’ nauwelijks aan bod. De focus ligt zo goed als volledig op de operaties in Nederland.

De ‘Groene Serie’ vormde ook de basis voor L. de Jong’s *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog* van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie. Dit was de eerste kennismaking van het grote publiek met de conclusies van Nierstrasz’ ‘Groene Serie’ en sommige van deze conclusies kwamen hard aan. De Nederlandse nederlaag bleek opeens niet op een Duitse overmacht te rusten en ook was veel van het onoorbare Duitse gedrag verdwenen. Ook kreeg de voorgeschiedenis nu eindelijk de aandacht die het verdiende. Maar toch kon ook De Jong zich niet volledig van de schok en verontwaardiging losmaken, wat bijvoorbeeld blijkt bij zijn behandeling van het bombardement op Rotterdam. Ondanks de nuances die hij hierin legt, ziet ook hij dit als een onderdeel van een Duits plan om Nederland zo tot overgave te dwingen.²¹

Het antwoord op de kritische benadering van de ‘Groene Serie’ en ‘Het Koninkrijk’ komt voor een groot deel op conto van E.H. Brongers, die in zijn uitgebreide reeks werken het Nederlandse leger poogt te rehabiliteren. (Schrijver dezes kan zich nog goed herinneren dat hij als dertien- of veertienjarige voor het eerst *Grebbeleinie 1940* las en diep onder de indruk was van de heldhaftige weerstand die het Nederlandse leger aan de ‘oppermachtige Duitsers’ had weten te bieden.) Dit is ook de voornaamste kritiek die we op zijn boeken kunnen hebben. Hij was duidelijk een man met een missie, wat bijvoorbeeld in *De slag om de Residentie* pijnlijk duidelijk wordt. Typerend is hoe uitgebreid wordt over de zo veel betere persoonlijke uitrusting van de *Fallschirmjäger*, terwijl het Nederlandse artillerieoverwicht bijna wordt weggewuifd. Heel handig dat de Duitsers ritsen in hun uniform hadden, maar aan een paar batterijen veldartillerie hadden ze heel wat meer gehad. Zijn visie van de aanval op Den Haag is er één van een gedurfd Duits plan dat alle kansen had om de Nederlandse regering, generale staf en koningin in handen te krijgen maar daar niet in geslaagd is door heroïsche Nederlandse weerstand. Deze Nederlandse overwinning krijgt verder impact door de vermeende gevolgen van de verliezen van de Duitse luchtlandings- en transporteenheden op de geplande aanval op Engeland en de Slag bij Stalingrad! Lastiger voor deze studie is dat ook Brongers duidelijk de gevechten in Nederland als focus heeft en de voorgeschiedenis enkel een inleidende rol hierop heeft.

Een meer genuanceerd beeld wordt geboden door het in 1990 verschenen *Mei 1940. De Strijd op Nederlands grondgebied* van H. Amersfoort en P. Kamphuis. Cruciaal is dat in dit werk voor het eerst de Duitse kant van het verhaal een gelijkwaardige aandacht krijgt, waardoor het een veel

²⁰ *De Strijd tegen de Luchtlandingstroepen*, Dagbevel C.-II-65 I.R..

²¹ L. de Jong, *Deel 3: Mei 1940. Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*. (Amsterdam 1970), 346.

beter gebalanceerd werk wordt. Dit is echter niet zonder problemen gebleven, omdat dit in Nederland nog altijd kwaad bloed kon zetten. Vooral het relativeren van de impact van de Duitse schendingen van het kriegsrecht werd de beide auteurs kwalijk genomen. Het is dan ook te begrijpen dat het werk voorzichtig en secuur is. De voorgeschiedenis van de Duitse operaties krijgt hier gelukkig wel uitgebreid de aandacht die het verdient. In detail wordt de planning van *Unternehmen Gelb* behandeld en de rol die Nederland daarin speelt. Dit maakt het tot het sleutelwerk bij uitstek in de Nederlandse historiografie.

In de recente studie door Wouter van den Brandhof ligt de nadruk voornamelijk op Student, maar spelen de luchtlandingen in Nederland natuurlijk een cruciale rol. De focus op Student speelt van den Brandhof echter parten. Zo lijkt hij Students bewering dat Hitler geen luchtlandingen in Polen wilde uitvoeren om het verrassingseffect te behouden over te nemen, terwijl de literatuur er al lang van uit gaat dat dit het gevolg was van de snelle opmars op de grond die telkens de geplande luchtlandingsoperaties onnodig maakten.²² Ook neemt hij iets te gemakkelijk de argumentatie van Student over om het falen van de luchtlandingsstroepen rond Den Haag te verklaren: de ongeschiktheid van Valkenburg en de Nederlandse alertheid waren inderdaad slecht nieuws voor de Duitsers, maar deze tactische problemen mogen onze ogen niet sluiten voor de fundamentele beperkingen van het Duitse aanvalsplan.

Ondanks de detaillennis en het alsmaar voortschrijdende inzicht, zijn er binnen de Nederlandse literatuur over de luchtlandingen in 1940 nog altijd belangrijke lacunes te onderkennen. Duidelijk is dat de plannen van de aanval op Nederland vaak het startpunt vormen van het verhaal – opnieuw vormt *Mei 1940* de uitzondering – waardoor de ontwikkeling van het Duitse plan onvoldoende uit de doeken komt. Deze focus op Nederland sluit ook de blik op de Duitse kant van het verhaal waar uiteindelijk toch de beslissingen werden genomen. De cruciale impact van de *Instanzenkrieg* op het hele planningsproces gaat hierbij grotendeels verloren.

Internationaal: Duitsland en daarbuiten

De Duitse geschiedschrijving van de Tweede Wereldoorlog ligt gezien de Duitse geschiedenis lastiger dan die van Nederland. Het eerste doel was en is nog altijd een rigoureuze zielsonderzoek naar hoe dit land een oorlog heeft kunnen ontketenen en gevoerd heeft die Europa nog altijd in zijn grip houdt. Over het algemeen kunnen we de academische resultaten van deze historiografie voorbeeldig noemen. Natuurlijk is ze niet perfect, maar er is geen natie op de wereld die zijn

²² W. van den Brandhof, *Hitlers parachutistengeneraal. Kurt Student (1890-1978): een militaire biografie* (Nijmegen 2019) 98.

gevoelige geschiedenis met dusdanig open vizier durft aan te pakken.²³ Deze oprechte zelfkritiek wordt voor de militaire historicus gecompliceerd door de vele briljante exploten van de *Wehrmacht*. De balans vinden tussen de twee uitersten van militaire glorie en morele teloorgang is er één die onmiskenbaar zijn weerslag heeft op het corpus van de Duitse historiografie. Dit wordt zeer duidelijk bij de memoires die na de Tweede Wereldoorlog door talloze generaals zijn uitgebracht. Over het algemeen wordt in deze werken het beeld geschetst van militaire professionals die zich niet met politiek bemoeien, maar verder meesters in hun professie waren.

In de Duitse historiografie krijgen de operaties in Nederland nauwelijks aandacht. Dit hoeft niet te verbazen. Gezien de korte duur, relatief beperkte hoeveelheid strijdkrachten en beperkte verliezen vormen de operaties van het *18. Armee* in Nederland een miniem onderdeel van de Duitse geschiedenis in de Tweede Wereldoorlog. Om het in perspectief te plaatsen: de verovering van de Krim in 1941-1942 kostte veel meer tijd en slachtoffers. Het enige dat voor meer aandacht zou moeten pleiten, is de inzet van het *Luftlandekorps*: dit was de eerste grootschalige inzet van luchtlandingstroepen in de geschiedenis. Wat op dit gebied echter opvalt, is dat de belangstelling die naar de aanval op Eben-Emael en de bruggen over het Albertkanaal uitgaat verhoudingsgewijs overweldigend is. Bijna zonder uitzondering is dit de eerste operatie van de luchtlandingstroepen tijdens de Meidagen die besproken wordt. Vanzelfsprekend zijn er goede redenen voor deze focus aan te voeren: de aanval op Eben-Emael is één van de meest gedurfde en succesvolle tactische operaties van de Tweede Wereldoorlog die door zijn synergie met de opmars van het *6. Armee* en de rol van dit leger in de grote afleidingsmanoeuvre van *Heeresgruppe B* ook een belangrijke operationele en strategische impact heeft gehad op de nederlaag van Frankrijk. Maar de operaties van de *7. Flieger-Division* zijn uit militair-historisch oogpunt niet minder interessant. De synergie tussen gemechaniseerde troepen en luchtlandingseenheden is nooit zo duidelijk geïllustreerd als in de aanval op de bruggen van Moerdijk en biedt ook nu nog een goed voorbeeld van hoe *vertical envelopment* het best in een operationeel resultaat kan worden omgezet. Ik kan mij niet aan de indruk onttrekken dat het bombardement op Rotterdam ook hier een rol speelt. Het onbetwifelbare militaire succes krijgt hier een meer dan wrange nasmaak. Dit laatste zou niet moeten gelden voor de aanval op Den Haag, maar dit is een van de zeer zeldzame Duitse nederlagen uit het begin van de oorlog. Hoewel het meest gedurfd van opzet en eigenlijk vergelijkbaar met de aanval op Kreta door zijn ‘pure’ luchtlandingskarakter lijkt de *22. Luftlande-Division* te worden vergeten.

In deze studie wordt met veel voorzichtigheid gebruik gemaakt van Duitse memoires. De herinneringen van *Generaloberst* Kurt Student, bewerkt door de bijna sycofantische Hermann Götzl zijn een goed voorbeeld van een bron die met een grote korrel zout moet worden

²³ Een goede vergelijking is de Japanse historiografie. De zelfkritiek die we in Duitsland kunnen aantreffen, is daar lastig te vinden. Maar ook Nederland worstelt nog altijd met de minder appetijtelijke aspecten van zijn geschiedenis. Het feit dat nu pas de ‘Politionele Acties’ de kritische aandacht krijgen die ze verdienen is tekenend over hoe lastig het kan zijn gevoelige onderwerpen met genadeloze wetenschappelijke striktheid aan te pakken.

genomen.²⁴ Door dit kritisch te lezen biedt dit wel een unieke kans: de portrettering van Student als een visionair genie dat tegen de conservatieve druk van het leger een revolutionair wapen op wist te zetten en de neiging van Student om krediet op te eisen waar dit betwijfeld kan worden, stellen ons in staat om wel te concluderen dat waar Student geen krediet claimt hij dit zo goed als zeker het geval is.

Een andere belangrijke speler in het verhaal van *General der Flieger* Albert Kesselring. Als commandant van *Luftflotte 2* zou hij bij *Unternehmen Festung* een cruciale rol spelen.²⁵ De titel van zijn memoires is typerend voor de manier waarop de top van de *Wehrmacht* zijn rol in de Tweede Wereldoorlog benadert: *Soldat bis zum letzten Tag*. Het is nu eenmaal heel wat eenvoudiger om jezelf als een pure militair te portretteren die slechts zijn vaderland heeft gediend, dan het is om je medeverantwoordelijkheid voor de gruwelijke daden van de nazistaat te aanvaarden – zelfs als het één het andere niet uitsluit. Zeker als je net als Kesselring ter dood veroordeeld bent geweest wegens medeplichtigheid bij het executeren van gijzelaars en ook een rol gespeeld hebt in het bombardement op Rotterdam dat in Neurenberg één van de grote misdaden tegen de menselijkheid was waarvoor de leiders van nazi-Duitsland terecht moesten staan. Toch is dit een belangrijke secundaire bron, omdat Kesselrings kwalificaties als militair buiten kijf staan.

De aandacht voor de aanval op Nederland is in de internationale militaire historiografie te verwaarlozen. De cynicus in mij zegt dat dit komt omdat er geen Amerikaan en nauwelijks een Brit te bekennen was. De enige uitzondering hierop vormen de Duitse luchtlandingen. Ook hier moeten we constateren dat de aanval op Eben-Emael veruit het meest behandeld wordt. De gebrekkige toegankelijkheid van de Nederlandse bronnen voor niet-Nederlandstalige onderzoekers resulteert daarnaast ook in een te grote focus op Duitse bronnen, wat het beeld verder verstoort. Hier valt recentelijk wel enige verandering in te bespeuren, maar de spoeling blijft nog altijd dun. Typerend is de gedegen studie van Sebastian Ritchie, *Arnhem, Myth and Reality* waarin eindelijk een redelijke Engelse analyse van de luchtlandingen in Nederland te ontwaren is.²⁶ Maar het is tekenend dat dit enkel gebeurt als een onderdeel van de studie van al de luchtlandingen in de Tweede Wereldoorlog met het oog op *Market Garden*.

²⁴ Götzl, *Kurt Student*.

²⁵ Kesselring, *Soldat*.

²⁶ S. Ritchie, *Arnhem. Myth and Reality. Airborne Warfare, Air Power and the Failure of Operation Market Garden* (Liverpool 2011).

Conclusie

Om de ontwikkeling te kunnen schetsen die uiteindelijk geleid heeft tot de inzet van het overgrote deel van het Duitse luchtlandingspotentieel op het Nederlandse neventoneel zullen we ons moeten baseren op de beperkte hoeveelheid primaire bronnen waar we nog over beschikken, maar is het noodzakelijk om veel verder te kijken. De cruciale rol van de *Instanzenkrieg* in dit proces maakt dit nog belangrijker, omdat zo'n interne machtsstrijd zelfs in het meest ideale geval nauwelijks in keurige documenten wordt samengevat – op zijn best kan je de resultaten vinden en hieruit opmaken wat waarschijnlijk gebeurd is. Daarnaast zijn de meeste van de hoofdrolspelers gestorven voor hun versie van deze geschiedenis opgetekend is: zelfs imperfecte memoires van Hitler, Göring en Jeschonnek waren goud waard geweest!

Het is dus noodzakelijk om met enige durf te werk te gaan en de karakters en drijfveren van de sleutelspelers in vergelijkbare situaties te bestuderen om hieruit conclusies te trekken over hun handelen in de winter van 1939-1940. Hiervoor zullen we in de voorgeschiedenis duiken, maar ook andere operaties de revue moeten laten passeren. *Unternehmen Merkur* en *Weserübung* kunnen bijvoorbeeld niet ontbreken. Een bijkomend voordeel hierbij is dat de betrokkenheid van troepen van het Verenigd Koninkrijk bij deze operaties de beschikbare historiografie aanzienlijk verdiept – vooral de aanval op Kreta is het onderwerp van een grote Anglo-Amerikaanse interesse. Gezamenlijk zal dit ons in staat moeten stellen om een duidelijk beeld te krijgen van de ontwikkeling van de Duitse luchtlandingsplannen en de rol die de verschillende hoofdrolspelers hierin hadden.

Voorgeschiedenis

“Where is the Prince who can afford so to cover his Country with Troops for its Defense, as that Ten Thousand Men descending from the Clouds, might not in many Places do an infinite deal of Mischief, before a Force could be brought together to repel them?”

Benjamin Franklin

De conceptuele oorsprong van het parachutistenwapen kunnen we in de Eerste Wereldoorlog situeren. De Amerikaanse luchtvaartstrateg *Colonel Billy Mitchell* speelde met het idee om in de geplande geallieerde offensieven van 1919 een Amerikaanse divisie bij Metz te droppen om zo chaos achter de Duitse linies te creëren om zo de geplande Amerikaanse aanvallen te ondersteunen. Tijdens het interbellum werd de eerste praktische invulling van dit potentieel revolutionaire idee in de Sovjet-Unie gerealiseerd, waar het gezien werd als onderdeel van het ‘diepe gevecht’. Net als met twee andere cruciale ontwikkelingen uit die oorlog – de tank en de bommenwerper – was het zoeken naar de juiste manier om gebruik te maken van een nieuwe vorm van oorlogsvoering die de Britse theoreticus *Liddel Hart* “*vertical envelopment*” doopte.²⁷

Duitsland was betrekkelijk goed op de hoogte van de Russische experimenten.²⁸ Het kon echter pas na de afkondiging van de Duitse herbewapening door Hitler zijn eigen parachutisteneenheid oprichten. Dit vond plaats binnen de *Luftwaffe*, waarschijnlijk op instigatie van *Generalleutnant Wever*. In november 1935 werd door de opperbevelhebber van de *Lufwaffe* *Hermann Göring* uit vrijwilligers uit het *Regiment Hermann Göring* het eerste parachutistenbataljon gevormd.²⁹ Göring had dit regiment onder *Luftwaffe*-commando weten te houden, tegen de wil van het *Heer* in. Binnen de Byzantijnse structuur van de nazistaat was het verstandig om zelf direct gevechtstroepen te controleren en Göring was niet wars van ijdelheid.³⁰ “*So waren der geradezu kindliche Eigensinn Görings und sein Geltungsbedürfnis, mit denen er die Engliederung seines Regiments in das Heer verhinderte, für den Entschluss, 1935 in der deutschen Wehrmacht eine Fallschirmtruppe aufzubauen, eine wesentliche Voraussetzung.*”³¹ Het was echter nog niet duidelijk wat het doel hoe dit nieuwe wapen gebruikt moest worden. Het gevechtspotentieel van een bataljon is beperkt en er kunnen geen wonderen van verwacht worden. Binnen de *Luftwaffe* kreeg het idee om de

²⁸ Golla, *The German Fallschirmtruppe 1936-41*, 28.

²⁹ Idem, 29.

³⁰ Het is lastig om iets als ‘ijdelheid’ te bewijzen, maar in het geval van Göring is het eigenlijk het intrappen van een open deur. Zijn voorliefde voor buitenissige uniformen en paraferalia is na het zien van een paar foto’s wel duidelijk. En een regiment ‘*Regiment Hermann Göring*’ noemen is een teken aan de wand.

³¹ Götzel, *Kurt Student*, 26.

parachutisten als het ware als een verlengstuk van de vliegtuigen te beschouwen en ze als kleine sabotageteams in te zetten om doelen te vernietigen die aan bombardementen ontsnapt waren de overhand. Het bataljon werd daarom in de zomer van 1937 gereorganiseerd, zodat het kleine groepen saboteurs in kon zetten.³²

In oktober 1936 had het *OKH* zijn eigen testcompagnie parachutisten gevormd, die ondanks beperkte interesse van het leger tot bataljonsgrootte uitgebreid werd.³³ Het leger zag meer heil in directe tactische samenwerking met de eigen grondtroepen en had daarom zijn *Fallschirm-infanterie* als klassieke infanterie georganiseerd en getraind. In oktober 1937 werden de concepten van de *Luftwaffe* en het *Heer* tegelijkertijd getest in oefeningen in het veld. De parachutisten van de *Luftwaffe* moesten spoorwegen saboteren om het ontplooiën van de tegenstander te vertragen, terwijl de *Heer*-parachutisten een passage tussen twee meren moesten veroveren en openhouden voor oprukkende grondtroepen. Beide operaties waren succesvol, zodat conclusies uitbleven.

Hitlers agressieve politiek zorgde in de lente en zomer van 1938 voor een stroomversnelling in de ontwikkeling van de Duitse luchtlandingstroepen. De eerste missie van het *Luftwaffe*-bataljon vond plaats op 13 maart 1938.³⁴ Omdat de passen nog altijd bedekt waren met sneeuw, werd het bataljon tijdens de *Anschluss* in Graz ingevlogen. De Sudetencrisis leek een serieuzere uitdaging te creëren. Als onderdeel van *Fall Grün*³⁵ werd, waarschijnlijk op instigatie van Göring, een plan ontwikkeld om met Duitse luchtlandingstroepen een bres te slaan in de Tsjechische verdedigingslinie bij Freudenthal, het huidige Bruntal.³⁶ Hiervoor moesten al de beschikbare luchtlandingstroepen onder één commando geconcentreerd worden dat de *7. Flieger-Division* gedoopt werd en onder het commando van *Generalmajor* Kurt Student werd geplaatst. Omdat er voor een operatie van deze schaal onvoldoende parachutisten beschikbaar waren, werd besloten reguliere infanterie aan de divisie toe te voegen.³⁷ Deze moest door Junkers Ju 52 transportvliegtuigen op door parachutisten beveiligde akkers ingevlogen worden. Het verdrag van München maakte een Duitse aanval echter overbodig, wat Student echter niet stopte om met een groot-schalige landing de luchtlandingstheorie te testen in het bijzijn van Göring.³⁸ Dit succes was echter niet genoeg om het voortbestaan van de divisie te verzekeren, die gereduceerd werd tot het ene *Luftwaffe*-bataljon *Fallschirmjäger*.³⁹ Het is grotendeels aan Students volharding te danken – Göring was een persoon die aan zijn beloftes gehouden moest worden – dat hij het eind 1938 toch voor elkaar kreeg dat alle parachutisten onder *Luftwaffe*-commando kwamen, zijn divisie

³² Golla, *The German Fallschirmtruppe 1936-41*, 36.

³³ Idem, 36.

³⁴ Idem, 38.

³⁵ Duitse plan voor de bezetting van het Sudetenland.

³⁶ Golla, *The German Fallschirmtruppe 1936-41*; Götzel, *Kurt Student*

³⁷ Het leger *Infanterie Regiment 16* en het *SA Feldhernnhalle Regiment*.

³⁸ Götzel, *Kurt Student*.

³⁹ Golla, *The German Fallschirmtruppe 1936-41*, 44.

uitgebreid zou worden tot daadwerkelijke divisiesterkte en dat voor operaties een divisie van het leger onder zijn commando geplaatst zou worden. Een absolute administratieve triomf. Ondertussen pakten boven Europa de donkere wolken zich alsmaar meer samen. Op 12 maart 1939 kreeg de divisie plots de opdracht zich klaar te maken voor een *coup-de-main* op Praag. De twee vliegvelden rond de stad moesten door de divisie veroverd worden, waarna één bataljon de *Hradčany* moest bezetten. Slecht weer maakte deze operatie echter onmogelijk.⁴⁰

Hitlers politieke succes in Tsjechoslowakije werd echter niet herhaald in Polen. Hoewel hij hoopte en verwachtte zonder strijd Danzig weer in Duitsland te kunnen incorporeren en de Poolse corridor in te lijven, zagen Frankrijk en Groot-Brittannië zich verplicht om Polen te steunen en Duitsland de oorlog te verklaren. De 7. *Flieger-Division* was ingedeeld in de operationele reserve van het *OKW*, maar werd in de korte campagne in Polen niet als luchtlandingstroepen ingezet. Hoewel er drie luchtlandingsoperaties werden gepland, werd geen enkele operatie uitgevoerd.⁴¹ De waarschijnlijk door het *OKW* verzochte operatie bij Posen, die een omsingeling van Poolse troepen door Duitse eenheden als doel had, ging niet door, omdat de situatie op de grond zich al zo gunstig ontwikkeld had dat een luchtlanding overbodig was geworden. Hetzelfde lot ondergingen de geplande veroveringen van de brug over de Vistula bij Pulawy en de vorming van een bruggenhoofd over de San bij Jaroslaw ter ondersteuning van de Duitse pantserspitsen: in beide gevallen verliep de Duitse opmars zo voorspoedig dat de luchtlandingen niet meer noodzakelijk waren. De elite-*Fallschirmjäger* moesten genoegen nemen met beveiligings-operaties in de achterhoede.

⁴⁰ Götzel, *Kurt Student*, 52; Golla, *The German Fallschirmtruppe 1936-41*, 46.

⁴¹ Götzel, *Kurt Student*.

Unternehmen Gelb und Luftlandeeinsatz

“Die Stunde des entscheidensten Kampfes für die Zukunft der deutschen Nation ist gekommen.”

Adolf Hitler⁴²

Unternehmen Gelb

Het Duitsland van 1939 was in tegenstelling tot dat van 1914 volledig onvoorbereid op een oorlog met Frankrijk en Engeland. De Duitse economie was niet klaar voor een oorlog en leger, luchtmacht en vloot waren feitelijk nog in opbouw.⁴³ Desondanks was Hitler van plan om zo snel mogelijk na de overwinning in Polen in het Westen aan te vallen. Dit deelde hij al op 27 september aan zijn generaals mee.⁴⁴ Hij was ervan overtuigd dat de Duitse strijdkrachten een kortstondig voordeel hadden op de geallieerden en vertrouwde zijn Russische ‘bondgenoot’ in het Oosten allerminst.⁴⁵ Op 9 oktober kwam Hitler met *Weisung nr. 6 für die Kriegsführung* waarin hij het bevel gaf om de aanval op het Westen voor te bereiden.⁴⁶ Het doel was zowel defensief als offensief. Hitler was bang voor de veiligheid van het Ruhrgebied en was op zoek naar een betere uitgangspositie voor de zee- en luchtoorlogsvoering tegen Engeland en Frankrijk. Hiertoe gaf hij het bevel om in Nederland en België op te rukken tot de kanaalkust.

De Duitse legerleiding zag hier weinig heil in. De commandant van het leger, *Generaloberst* Von Brauchitsch en zijn chef-staf *General der Artillerie* Halder, waren zich maar al te goed bewust van de enorme uitdaging waar Hitlers politieke *Vabanquespiel* het Duitse leger in gemanoeuvreerd had. Brauchitsch zelf had het idee ‘für einen Wahnsinn’ gehouden en twijfelde of het leger Hitler niet van de troon moest stoten om deze militaire zelfmoord te stoppen. De *Aufmarschanweisung ‘Gelb’* waar het *OKH* op 19 oktober mee aankwam was dan ook niet veel meer dan een ongeïnspireerde improvisatie.⁴⁷ De frontale aanval door het Zuiden van Nederland en het Noorden van België bood weinig kansen op veel meer dan terreinwinst. Dit bleek duidelijk in discussies tussen het *OKH* en het *OKW* in de week erna en dit resulteerde al op 29 oktober een tweede *Aufmarschweisung ‘Gelb’* waarin in plaats van één *Schwerpunkt* twee *Schwerpunkte* ten Noorden en Zuiden van Luik gepland waren en Nederland op Zuid-Limburg na niet verder bezet moest worden. Hitler wilde in de eerste helft van november aanvallen, ondanks het feit dat Brauchitsch

⁴² Jacobsen, *Dokumente zum Westfeldzug 1940 Band 2a* (Göttingen 1960) 3.

⁴³ Frieser, *Blitzkrieg-Legende*, 15.

⁴⁴ Idem, 67.

⁴⁵ Idem, 25.

⁴⁶ Hubatsch, *Hitlers Weisungen*, 32-33.

⁴⁷ Amersfoort en Kamphuis, *Mei 1940*, 126.

op 5 november Hitler officieel van zijn fundamentele twijfels op de hoogte stelde.⁴⁸ Niet onder de indruk van dit protest wilde Hitler toch doorzetten, maar door slecht weer moest de aanvalsdatum continu verschoven worden. De Duitse plannen waren echter door de geallieerden niet onopgemerkt gebleven en de Franse opperbevelhebber, *Généralissime* Gamelin, ontwikkelde een plan om België bij een Duitse inval te hulp te schieten door met zijn troepen uit Noord-Frankrijk België binnen te trekken en daar strijd te leveren. De neutraliteit van België hield echter in dat dit pas kon gebeuren na een Duitse aanval. Ondertussen was het Duitse aanvalsplan na hevige protesten van de *Luftwaffe*, die vreesde dat de Engelse luchtmacht zich in Vesting Holland zou nestelen, op 15 november zo aangepast dat Nederland weer tot aan de Grebbelinie bezet moest worden. Een halfslachtige oplossing waar *Heeresgruppe B* onder *Generaloberst* Fedor von Bock ook niet tevreden mee kon zijn – het was beter om in dat geval heel Nederland zo snel mogelijk te veroveren.⁴⁹

De volgende ontwikkeling in de Duitse aanvalsplannen was het gevolg van een schoolvoorbeeld van Clausewitz' *Friktion*: op 10 januari 1940 raakte een Duits vliegtuig met *Major* Reinberger de weg kwijt en moest in het Belgische Maasmechelen een noodlanding maken.⁵⁰ Hierdoor vielen cruciale Duitse documenten met details van het aanvalsplan in Belgische handen, die dit direct aan de geallieerden en Nederland doorspeelden. De Franse reactie op de volgende Duitse aanvalsvoorbereidingen bevestigde duidelijk dat het geallieerde leger van plan was om België binnen te rukken om daar de Duitse aanval op te vangen. In combinatie met het verslechterende winterweer besloot Hitler om de aanval opnieuw uit te stellen en het aanvalsplan aan te passen. Hierop kwam het OKH op 30 januari met een derde *Aufmarschanweisung 'Gelb'* die dit keer in plaats van twee drie *Schwerpunkte* had en waarin nu de volledige bezetting van Nederland werd opgenomen. Toch bleef dit een imperfect plan. Een duidelijk idee om de geallieerden een beslissende klap uit te delen ontbrak.

Ondertussen vonden op lager niveau cruciale ontwikkelingen plaats. *Generalleutnant* Erich von Manstein was de chef-staf van *Generaloberst* Von Rundstedt in *Heeresgruppe A*. Deze legergroep lag ten Zuiden van *Heeresgruppe B* en moest volgens de Duitse plannen de flank van deze legergroep dekken terwijl die de hoofdaanval uitvoerde. Manstein zag dit anders. Hij beseftte dat het mogelijk moest zijn om door de slecht begaanbare Ardennen een verrassende aanval uit te voeren die dwars door het zwakke geallieerde centrum heen kon breken en zo een beslissende overwinning te behalen. Dit plan was zeer gewaagd. De logistieke uitdaging om snel voldoende troepen door de Ardennen op te laten rukken was enorm en een Duitse doorbraak in het centrum zou door geallieerde flankaanvallen in een catastrofe kunnen uitlopen. Halder vond dit plan eerst

⁴⁸ Frieser, *Blitzkrieg-Legende*, 74.

⁴⁹ Amersfoort en Kamphuis, *Mei 1940*.

⁵⁰ Frieser, *Blitzkrieg-Legende*, 76.

te gedurfd, maar begon voor het idee warm te lopen. Het was voor hem en Brauchitsch nu duidelijk dat Hitler niet van de aanval op Frankrijk af wilde zien en er bestond onvoldoende vastberadenheid binnen de leger top om een staatsgreep te plegen.⁵¹ Het enige alternatief was nu de vlucht naar voren om van de aanval een succes te maken. Een systematische studie van de ideeën van Manstein wees erop dat ze mogelijk waren. De beslissende ontwikkeling kwam nadat Hitler op 2 februari 1940 op dit nieuwe plan werd gewezen en Manstein op 17 februari 1940 zijn concept aan Hitler kon voorleggen. Het sloot naadloos aan bij Hitlers intuïtieve gevoel om rond Sedan de Maas over te steken en hij beval het *OKH* om dit idee uit te werken. Halder was hiermee al ver gevorderd, zodat al op 24 februari 1940 de uiteindelijke vierde *Aufmarschweisung 'Gelb'* kon verschijnen.⁵² Het *Schwerpunkt* van de Duitse aanval verschoof nu volledig naar *Heeresgruppe A* die nu ook zeven van de tien Duitse pantservedivisies onder zijn commando kreeg. Deze legergroep moest via de Ardennen doorstoten, tussen Dinant en Sedan de Maas oversteken en hierna richting Kanaalkust doorbreken. *Heeresgruppe B* moest deze aanval ondersteunen door ten Noorden van Luik de door de geallieerden verwachte frontale aanval uit te voeren en de Frans-Brits-Belgische legers te binden.

Nederland speelde in al deze plannen een secundaire rol. Het probleem was dat het gebruik van Zuid-Limburg voor de Duitse aanval noodzakelijk was en de Nederlandse neutraliteit dus onvermijdelijk geschonden moest worden. Dit betekende dat Nederland in het geallieerde kamp gedwongen werd. De offensieve capaciteiten van het Nederlandse leger werden als zeer gering ingeschat, maar de *Luftwaffe* was bezorgd over de mogelijkheid dat de *Royal Air Force* zich in Vesting Holland zou nestelen en daarmee een directe bedreiging voor het Ruhrgebied zou vormen en het *OKH* was bezorgd over de landing van Britse troepen die *Heeresgruppe B* in de rug konden bedreigen. De in het eerste plan (19 oktober 1939) geplande bezetting tot aan de Grebbelinie die in het tweede plan (29 oktober 1939) was komen te vervallen werd dan ook snel in de *Holland Weisung* (20 november 1939) geherintroduceerd. Noch de *Luftwaffe* noch *Heeresgruppe B* konden hier eigenlijk genoeg mee nemen. De Britse dreiging was hiermee niet geneutraliseerd en het was efficiënter om Nederland snel te verslaan dan om langdurig troepen te moeten missen om Vesting Holland af te grendelen.⁵³

De rol van de Duitse luchtlandingstroepen

Ondanks het feit dat het *Luftlandekorps* direct onder het commando stond van het *OKL* en het *OKH* op de hoogte was van de capaciteiten van dit wapen, speelde het geen rol van belang in de planning van het *OKH*. Volgens de Pruisische militaire filosofie had Student hier een rol moeten

⁵¹ Frieser, *Blitzkrieg-Legende*, 78.

⁵² Amersfoort en Kamphuis, *Mei 1940*, 131.

⁵³ Idem, 138.

spelen en met het oog op de intentie van zijn superieuren met een eigen plan moeten komen voor de inzet van zijn troepen.⁵⁴ Hiervan was echter allerm minst sprake en hij beperkte zich tot de verdere uitbouw van de 7. *Flieger-Division* die na de teleurstellende veldtocht in Polen met ontevredenheid te kampen had.⁵⁵

Toen Student op 27 oktober 1939 voor het eerst van zijn leven bij Hitler ontboden werd, deed hij dan ook zijn beklag over het niet gebruiken van de *Fallschirmjäger* in Polen. Hitler verraste hem met het antwoord dat de Duitse luchtlandingstroepen bewust niet waren ingezet om het verrassingseffect in de komende veldtocht te maximaliseren.⁵⁶ Hitler gaf Student de volgende opdrachten:

- Het *Réduit National* rond Gent veroveren en verdedigen tot de komst van de Duitse hoofdmacht.
- Door een coup-de-main de bruggen over het Albertkanaal en bij Maastricht te veroveren en het *Sperrfort Eben-Emael* te neutraliseren om zo het 6. *Armee* sneller op te laten rukken.

Hitlers bewering dat de luchtlandingstroepen in reserve zijn gehouden in Polen om het verrassingseffect te verhogen is twijfelachtig. Er waren drie operaties in Polen gepland, maar in al de gevallen had de toestand op de grond zich dusdanig ontwikkeld dat ze overbodig waren geworden. Het is echter zeker dat Hitler de actor intellectualis was van de nieuwe missies van het *Luftlandekorps*. Op 19 oktober 1939 werden deze ideeën al besproken in een ontmoeting tussen *Generaloberst* Keitel en *Generalmajor* Jodl van het *Oberkommando der Wehrmacht* en het *Oberkommando des Heeres*.⁵⁷ Ook Student geeft zonder voorbehoud toe dat Hitler hem deze missies toevertrouwde.⁵⁸

Met deze twee operaties zouden de luchtlandingstroepen de hoofdaanval direct steunen. Het bezetten van het *Réduit National* zou het *Luftlandekorps* midden in het pad van de te verwachten Engelse en Franse reactie laten landen en het neutraliseren van Eben-Emael en het bezetten van de bruggen over het Albert Kanaal en de Maas zou bij de aanval van het 6. *Armee* veel tijd kunnen schelen. Student verklaarde onmiddellijk dat de aanval op Gent mogelijk was, maar had zijn twijfels over de aanval op Eben-Emael. Hij vroeg om een nacht bedenktijd, maar bevestigde Hitler op 28 oktober dat ook deze aanval haalbaar was. Gezien de toen geplande aanvalsdatum van 11 november was snelheid essentieel. Voor de aanval op Eben-Emael en de bruggen over het

⁵⁴ G. Roth, *Die Deutsche Fallschirmtruppe 1936-1945. Der Oberbefehlshaber Kurt Student. Strategischer, operativer Kopf oder Kriegshandwerker und das soldatische Ethos* (Berlin 2010), 70.

⁵⁵ Golla, *The German Fallschirmtruppe 1936-41*, 64.

⁵⁶ Götzl, *Kurt Student*, 76.

⁵⁷ Golla, *The German Fallschirmtruppe 1936-41*, 64.

⁵⁸ Götzl, *Kurt Student*, 80.

Albertkanaal en bij Maastricht werd de *Sturmabteilung Koch* gevormd.⁵⁹ De aanval op Gent werd de verantwoordelijkheid van de rest van het *Luftlandekorps*. De continue uitgestelde aanvalsdatum stelde *Sturmabteilung Koch* in staat om zijn plannen steeds verder te verfijnen en de troepen steeds beter te trainen voor hun zeer gedurfde missie. Zo bleek al snel dat een aanval in Maastricht midden in de bebouwde kom niet haalbaar was. De verantwoordelijkheid om deze te veroveren werd overgedragen aan de *Abwehr* en het *Battalion zur besonderen Verwendung 100* dat met speciale operaties in Nederlandse uniformen de bruggen moest veroveren. Hierdoor kon de *Sturmabteilung Koch* zich volledig op het Albertkanaal concentreren. Over de planning van *Unternehmen G* (de aanval op Gent) is nauwelijks informatie beschikbaar. Gezien Students inschatting dat deze onderneming uitvoerbaar zou zijn vormt dit een grote lacune in onze kennis.⁶⁰ Het *OKH* gaf aan dat er serieuze twijfels waren of het mogelijk zou zijn om het *Luftlandekorps* snel genoeg te ontzetten. Halder beschouwde de operatie als onzinnig en ook Göring hield zich op de vlakte.⁶¹ Deze zeer gereede twijfels resulteerden op 28 november in nieuwe bevelen van het *OKW*.⁶² Naast Gent moest nu ook gekeken worden naar:

- De bezetting van Walcheren inclusief de haven van Vlissingen ten behoeve van de lucht- en zeeoorlog.
- Het veroveren van één of meerdere bruggen over de Maas tussen Namen en Dinant tot de komst van troepen van het *4. Armee*.
- Het bezetten van het terrein bij Carignan en ten noordoosten van Sedan om troepen van het *4. Armee* de kans te geven snel het beboste terrein uit te komen.

Student verwierp de operaties tegen Walcheren en had grote bezwaren tegen de operatie bij Carignan, wegens sneeuw en het zo goed als volledige gebrek aan landingsmogelijkheden voor vliegtuigen. Een operatie tussen Namen en Dinant was moeilijk wegens gebrek aan vliegvelden, maar landingen in het veld zouden het mogelijk moeten maken. Als gevolg van deze inschattingen werd het *OKH* op 6 december geïnformeerd dat het gebruik van het *Luftlandekorps* nu voorzien was voor oftewel Gent (*Unternehmen 'G'*) of Namen (*Unternehmen 'N'*). Ook over de laatste operatie bestonden grote twijfels. De hard bevroren grond zou slachtoffers tijdens de parachutelandingen veroorzaken, de mogelijke landingsterreinen lagen op 15 kilometer van de doelen en het was opnieuw de vraag of de troepen snel genoeg ontzet konden worden.

⁵⁹ *I./FschJgRgt.I*, geniepeloton van het voormalige legerparachutistenbataljon, experimenteel zweefvlieger-commando.

⁶⁰ Roth, *Die Deutsche Fallschirmtruppe 1936-1945*, 71.

⁶¹ Golla, *The German Fallschirmtruppe 1936-41*, 73.

⁶² *Idem*, 75.

De Maasmechelen affaire van 10 januari gaf echter de genadeklap aan de *Unternehmen 'G' en 'N'*, omdat zich tussen de buitgemaakte documenten onderdelen van de luchtlandingsplannen bevonden. Al op 11 januari 1940 kwam er een nieuw bevel van het *OKW*, waarin werd aangegeven om naast 'G' en 'N' ook een derde operatie te plannen gericht op Vesting Holland: *Unternehmen Festung*.⁶³ Dit is direct te herleiden tot Göring en het *OKL*, zonder dat het *OKH* hierin gekend was. Op 13 januari werden de plannen verder besproken tussen de *Generalmajors* Jodl en Jeschonnek en goedgekeurd door Hitler, in samenhang met zijn beslissing om heel Nederland te bezetten. Duidelijk goed op de hoogte van de ideeën van Göring en Jeschonnek kon Student de volgende missies voor zijn luchtlandingskorps verzekeren:

- Het bezetten van de bruggen bij Moerdijk, Dordrecht en Rotterdam ter ondersteuning van de opmars van het *18. Armee* ten zuiden van de grote rivieren.
- Het veroveren van Den Haag om zo de hoogste Nederlandse politieke en militaire autoriteiten uit te schakelen.

Het *OKH* had geen enkele invloed op deze beslissingen. Het idee om de *22. Luftlande-Division* tegen de Grebbelinie in te zetten werd afgewezen.

Unternehmen Festung: Het plan

Nederland moest volgens de eerste en – na de *Holland Weisung* ook volgens de tweede *Aufmarschanweisung* – bezet worden tot de Vesting Holland. Hiervoor was het *X. Armeekorps* aangewezen dat direct onder het commando van *Heeresgruppe B* stond. Volgens het plan dat op 19 november 1939 was uitgewerkt zou de *207. Infanterie-Division*, ondersteund door de *SS Standarte 'Der Führer'*, via Arnhem en Ede richting Utrecht oprukken, terwijl de *227. Infanterie-Division* ondersteund door de *SS Leibstandarte 'Adolf Hitler'* via Apeldoorn naar Amersfoort moest doorstoten.⁶⁴

Festung en de beslissing om heel Nederland te veroveren voegden een totaal nieuwe dynamiek toe. Het was duidelijk dat zo'n complexe operatie niet meer direct onder *Heeresgruppe B* moest vallen en daarom kreeg in januari 1940 het *18. Armee* onder *General der Artillerie* Georg von Küchler het bevel over de aanval op Nederland. Naast het *X. Armeekorps* kreeg het leger het *XXVI. Armeekorps* onder zijn commando en zou nadat contact gemaakt was ook het bevel krijgen over het *Luftlandekorps* dat tot dan direct onder *Luftflotte 2* en *General der Flieger* Albert Kesselring viel – een lastige commandostructuur waarin het leger niets te zeggen had over de plannen en operaties van het *Luftlandekorps*. De twee divisies van het *Luftlandekorps* zouden niet als een

⁶³ Golla, *The German Fallschirmtruppe 1936-41*, 79.

⁶⁴ Amersfoort en Kamphuis, *Mei 1940*, 139.

verenigd korps vechten, maar planden twee verschillende en grotendeels onafhankelijke operaties op divisieniveau:

- De 7. *Flieger-Division* moest de bruggen bij Moerdijk, Dordrecht en Rotterdam veroveren en bezet houden voor het leger.
- De 22. *Luftlande-Division* moest Den Haag innemen om de hoogste Nederlandse politieke en militaire bestuursorganen uit te schakelen en zo de strijd in Nederland snel te beslechten.

De aanval van de 7. *Flieger-Division* had een operationeel karakter en ondersteunde de aanval van het XXVI. *Armee* op het *Schwerpunkt* van het 18. *Armee*. Het moest zo snel mogelijk ten zuiden van de grote rivieren doorbreken en contact maken met de parachutisten bij Moerdijk om daarna Vesting Holland binnen te rukken. Een klassieke omvattingmanoeuvre die mogelijk werd gemaakt door de luchtlandingstroepen. De aanval op Den Haag had daarentegen een puur strategisch karakter. Bij succes zou het de gevechten in Nederland in korte tijd kunnen beslissen. Bij falen zou de divisie alleen – en ver van enige steun – midden in het vijandelijke achterland klemzitten. *Heeresgruppe B* en het 18. *Armee* beschouwden de aanval van de 7. *Flieger-Division* als vitaal.⁶⁵ Logisch, want deze operatie moest de hoofdaanval over de enorme natuurlijke hindernis van het Hollands Diep krijgen. Daarentegen was er bij het *Heer* nauwelijks interesse in de aanval op Den Haag. Niet verrassend gezien de legergroep pas op 6 februari hiervan op de hoogte werd gesteld in een overleg tussen Kesselring en Bock.⁶⁶ Het complete luchtlandingsplan kreeg Bock zelfs pas tijdens een bespreking met Kesselring, Student, Sponeck en Putzier op 14 maart te zien.⁶⁷ Succes bij Den Haag werd door Bock dan ook niet verwacht en hooguit als een bonus gezien. In de *Beurteilung der Lage der HGr. B* – een document dat een zeer goed inzicht geeft in Bocks intenties- gaan zijn gedachten volledig uit naar de bruggen bij Moerdijk.⁶⁸ Wat Bock zorgen baarde was of hij wel snel genoeg door Noord-Brabant op zou kunnen rukken om voor een mogelijke Franse interventie contact met de 7. *Flieger-Division* te kunnen maken.⁶⁹ Een zorg die Kesselring ook uitdrukkelijk deelde.⁷⁰ Versterkingen kon Halder niet meer geven, maar met Kesselring werd afgesproken dat de *Luftwaffe* zich op Franse versterkingen in Noord-Brabant zou concentreren.⁷¹

⁶⁵ Jacobsen, *Dokumente zum Westfeldzug 1940*, 137 en 145.

⁶⁶ Amersfoort en Kamphuis, *Mei 1940*, 143.

⁶⁷ Idem, 144.

⁶⁸ Jacobsen, *Dokumente zum Westfeldzug 1940*, 114.

⁶⁹ Amersfoort en Kamphuis, *Mei 1940*, 142.

⁷⁰ Kesselring, *Soldat*.

⁷¹ Amersfoort en Kamphuis, *Mei 1940*, 143.

Ondanks het feit dat het *Luftlandekorps* onder het commando van Kesselring stond, had deze nauwelijks enige inspraak in de planning van de operaties. “*Die Führung wurde doch dadurch erschwert, dass sich Hitler und Göring selbst in die Vorbereitung des Luftlandeunternehmens sehr stark eingeschaltet hatten und General Student einse gewisse Immediatstellung einräumten, die auch gerne angenommen würde.*”⁷² Student hield de tactische planning grotendeels in eigen handen, ondanks het feit dat zijn korps hier eigenlijk niet de staf voor had en dat dit soort *Kleinarbeit* niet in overeenstemming was met het Duitse principe van *gemeinsamen Entscheidungsfindung*.⁷³ Om zijn ambitieuze plannen te verwezenlijken had Student de beschikking over de 7. *Flieger-Division* en de 22. *Luftlande-Division*, versterkt door het niet voor luchtlandingen getrainde *Infanterie-Regiment 72*. Gezamenlijk konden deze twee divisies vier bataljons parachutisten (*II/FschJgRgt 2* had nog geen parachutetraining gehad) en dertien bataljons luchtlandingstroepen op de been brengen, gesteund door drie afdelingen lichte luchtlandingsartillerie.⁷⁴ De 7. *Flieger-Division* en de 22. *Luftlande-Division* wisselden onderling vijf compagnies parachutisten van *FschJgRgt 2* en het *Infanterie-Regiment 16* uit zodat beide divisies uit een mix van luchtlandings- en parachutisteneenheden bestonden. De *Kampfgruppe zur besondere Verwendung 1* en 2 stonden klaar om de twee divisies te transporteren met ongeveer 425 JU 52's en directe luchtsteun werd verzekerd door het *IX. Flieger-Korps z.b.V.* onder *Generalmajor* Putzier met rond de 240 jachtvliegtuigen en bommenwerpers.

De 7. *Flieger-Division* moest de bruggen bij Moerdijk (*Schwerpunkt*), Dordrecht en Rotterdam innemen en daarnaast het vliegveld Waalhaven veroveren om het *IR 16* en verdere versterkingen in te kunnen vliegen. Het tweede bataljon *FschJgRgt 1* kreeg de opdracht om de enorme bruggen over het Hollands Diep bij Moerdijk te veroveren terwijl het eerste bataljons de verkeersbruggen bij Dordrecht moest bezetten en daarnaast een centrale reserve op het eiland van Dordrecht moest vormen. Het derde bataljon *FschJgRgt. 1* moest het vliegveld Waalhaven veroveren waar dan het *IR 16* kon landen om de bruggen van Rotterdam en Dordrecht te beveiligen en met *II/FschJgRgt. 2* als divisiereserve.⁷⁵ De bruggen over de Maas in Rotterdam vormden een probleem. Het was onmogelijk om parachutisten binnen de bebouwde kom te laten landen. Het beste wat gedaan kon worden is een peloton in het Feyenoordstadion af te werpen, tot Göring op het gedurfde idee kwam om een compagnie luchtlandingstroepen in watervliegtuigen op de Maas te laten landen om de bruggen te veroveren.⁷⁶ Nadat al de bruggen en Waalhaven veroverd waren, moesten deze verdedigd worden tegen Nederlandse tegenaanvallen tot de komst van het *18. Armee*.

⁷² Kesselring, *Soldat*, 72.

⁷³ Roth, *Die Deutsche Fallschirmtruppe 1936-1945*, 76.

⁷⁴ B. Quarrie, *German Airborne Divisions. Blitzkrieg 1940-41* (Oxford 2004).

⁷⁵ Golla, *The German Fallschirmtruppe 1936-41*, 147.

⁷⁶ Götzl, *Kurt Student*, 111.

De 22. *Luftlande-Division* moest de Nederlandse legerleiding, regering en koningin in handen krijgen. Om dit te bereiken was de divisie van plan om de vliegvelden Ockenburg, Ypenburg en Valkenburg rond Den Haag te veroveren en hier luchtlandingstroepen in te vliegen, om daarmee te stad af te grendelen en te bezetten. Valkenburg zou worden veroverd door de 3^e Compagnie van *I.FschJgRgt. 2* om daar het *IR 47* in te vliegen. Ypenburg was het doel van de rest van het *I.FschJgRgt. 2* en zou het gros van *IR 65* en de divisietroepen te verwerken krijgen. Ockenburg moest worden ingenomen door de 6^e Compagnie van *II.FschJgRgt. 2* en worden versterkt met het overgebleven bataljon van *IR 65*. Het *IR 72* was toegewezen als divisiereserve, maar was niet in het aanvalsschema opgenomen.⁷⁷ Wegens een gebrek aan Ju 52's en de beperkte capaciteit van de vliegvelden zouden er drie golven nodig zijn om de 22. *Luftlande-Division* over te vliegen. De tweede golf zou vier tot zeven uur later moeten landen, de derde golf de volgende ochtend. Het was de bedoeling om eerst de vliegvelden te beveiligen en Den Haag te bezetten na de landing van het gros van *IR 65* en *IR 47* in de tweede golf, dus op zijn vroegst pas op de middag van de eerste aanvalsdag. Daarna zou de divisie – in samenwerking met *Abwehr*-agenten – generaal Winkelman, koningin Wilhelmina en minister-president De Geer in handen moeten krijgen in de verwachting Nederland zo tot overgave te kunnen dwingen.⁷⁸ Om dit zo snel mogelijk te bewerkstelligen, werd op de uitdrukkelijke wens van Hitler nog een speciale missie voorbereid waarin de oud-gezant Werner Kiewitz op het moment van de aanval een ultimatum aan de koningin moest stellen in de hoop dat dit de strijd tot een minimum zou beperken. “*Führer will dass Major Kiewitz mit Sonderauftrag von hier rechtzietig entsandt wird.*”⁷⁹

⁷⁷ Golla, *The German Fallschirmtruppe 1936-41*, 148.

⁷⁸ De Jong, *Deel 2. Neutraal. Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*. (Amsterdam 1969), 335.

⁷⁹ Idem, 330.

De Rode Mantel van de Matador?

“All warfare is based on deception”

Sun Tzu

De Britse militaire historicus Basil Liddell Hart heeft de taak van *Heeresgruppe B* tijdens de *Westfeldzug* vergeleken met de rode mantel van de Matador: hier moest de aandacht van de Frans-Engelse stier door afgeleid worden, terwijl *Heeresgruppe A* uit het zicht door de Ardennen oprukte om de dodelijke stoot uit te delen. Het is een zeer passend beeld dat perfect de kern van de operationele samenhang tussen *Heeresgruppe B* en *Heeresgruppe A* weergeeft. Het is dan ook niet verbazingwekkend dat hier ook de rol van de Duitse luchtlandingstroepen in gezien wordt. Weinig beelden zijn zo sterk als parachutisten die diep in het vijandelijke achterland uit zwermen vliegvelden tuimelen om hier hun doelen aan te vallen. De Duitse propaganda heeft hier tijdens de eerste dagen van de *Westfeldzug* goed gebruik van gemaakt waarbij elk succes van *Heeresgruppe B* ‘*markschreierisch hinausposaunt wurde*’ terwijl de prestaties van *Heeresgruppe A* nauwelijks vermeld werden.⁸⁰ Frieser ziet deze operationele rol dan ook als de voornaamste reden om het Duitse luchtlandingskorps ter ondersteuning van *Heeresgruppe B* in te zetten. De tactische doelen zijn volgens hem van ondergeschikt belang. Het Nederlandse standaardwerk ‘Mei 1940’ onderschrijft ook deze these. ‘Het eigenlijke belang van hun optreden lag op een hoger operationeel niveau: het geallieerde opperbevel te misleiden omtrent het zwaartepunt van het offensief’.⁸¹

Het is moeilijk te betwisten dat dit het voornaamste resultaat was van de Duitse luchtlandingen. De importantie van hun tactische resultaten in België en Nederland verbleekt bij de rol die ze speelden in het afleiden van de geallieerde aandacht van de hoofdaanval door de Ardennen. De plotse val van het oersterk geachte fort Eben-Emael, de verrassende overval op Den Haag en de snelle nederlaag van Vesting Holland kwamen als mokerslagen aan en de rol van parachutisten in deze operaties gaf ze snel een soort boeman-status in het geallieerde kamp die door hun verwarring met de Vijfde Kolonne alleen maar angstaanjagender werd – hoewel soms niet ontbloot van een ridicule noot. Discussies in *The Field&Stream* van 1940 over het laden van kaliber 12 hagelpatronen met ‘*copper wire strung with buckshot*’ zijn aan de ene kant lachwekkend, maar duiden maar al te goed op enorme indruk die de Duitse *Fallschirmjäger* op de geallieerden gemaakt hebben.⁸²

Toch was de inzet van de Duitse luchtlandingstroepen in Nederland oorspronkelijk niet bedoeld om de enorme operationele afleidingsmanoeuvre van *Heeresgruppe B*. De Duitse luchtlandingen bij Eben-Emael waren al in 1939 gepland en *Unternehmen Festung* heeft zijn uiteindelijke vorm gekregen in de derde *Aufmarschanweisung* van 30 januari 1940. Hierin was nog geen sprake van een strategisch zwaartepunt in de Ardennen en kon er dus a fortiori geen sprake zijn van een

⁸⁰ Frieser, *Blitzkrieg-Legende*, 104.

⁸¹ Amersfoortse Kamphuis, *Mei 1940*, 138.

⁸² *Field&Stream* (March 1995) 78.

operationele afleidingsmanoeuvre of een rol voor de luchtlandingstroepen hierin. Deze vergissing is ongemerkt in het corpus van de Nederlandse historiografie geslopen. De Jong doet dit in zijn beschrijving van het Duitse aanvalsplan.⁸³ Brongers bereikt op zijn eigen manier de overtreffende trap door de aanval op Nederland zelfs een vitaal onderdeel van de vierde *Aufmarschanweisung* te maken, omdat een door de geallieerden bezet Vesting Holland een dreiging in de rug van de Duitse aanval zou zijn.⁸⁴ Zelfs Kamphuis en Amersfoort trappen in deze val.⁸⁵ De enige die tot nu toe een ander geluid laat horen, is Wouter van den Brandhof.⁸⁶ Hoe dit is kunnen gebeuren is gissen. De snelle opeenvolging van de laatste twee versies van het Duitse aanvalsplan kan een rol gespeeld hebben. Ook is het mogelijk dat de logische tendens om eerst de algehele ontwikkeling van de Duitse plannen te presenteren om daarna in meer detail de aanval op Nederland te behandelen de verwarring ongewild gecreëerd heeft. Maar om duidelijk voor ogen te krijgen hoe de aanval op Nederland in de derde *Aufmarschanweisung* zijn finale vorm heeft gekregen, moeten we de cruciale periode tussen 10 januari 1940 en 24 februari 1940 nauw onder de loep nemen.

Op 10 januari werden de Duitse plannen fundamenteel in de war gebracht door de Maasmechelen affaire. Hierdoor waren de luchtlandingsoperaties bij Gent en Namen volledig gecompromitteerd. De volgende dag, 11 januari, werd door het *OKW* besloten dat de luchtlandingstroepen zich ook moesten voorbereiden op inzet tegen Vesting Holland.⁸⁷ Er is geen twijfel dat deze nieuwe focus het resultaat is van druk door Göring en het *OKL*, terwijl het *OKH* over dit nieuwe directief niet werd geraadpleegd. Dit nieuwe plan werd al op 13 januari besproken door *Generalmajors* Jodl (*OKW*) en Jeschonnek (*OKL*), waarna op 14 januari de uiteindelijke beslissing werd genomen om de aanvallen op Gent en Namen te laten vallen en enkel de coup de main bij Eben-Emael en de luchtlandingen in Vesting Holland uit te voeren.⁸⁸ Op basis van dit nieuwe directief, wist Student vervolgens de missies om de bruggen bij Moerdijk, Dordrecht en Rotterdam te veroveren en om Den Haag door een coup de main te bezetten voor zijn luchtlandingskorps te verzekeren. De opdracht van het *OKH* van 22 januari 1940 om luchtlandingen bij Moerdijk en Rotterdam voor te bereiden, kwam daarna als niet meer dan een bevestiging van een al bestaande situatie.⁸⁹ De uiteindelijke plannen van de aanval op Nederland – inclusief de inzet van de luchtlandingstroepen – waren volledig uitgekristalliseerd in de derde *Aufmarschanweisung Gelb* van 30 januari 1940. “*H.Gr.B führt unter Einsatz schneller Kräfte und im Zusammenwirken mit Luflande-Verbände die rasche Besetzung Hollands in einem Zuge durch.*”⁹⁰

De hierboven beschreven ontwikkelingen stonden volledig los van de op dat moment binnen de Duitse generale staf lopende discussies over waar het operationele zwaartepunt van de aanval moest liggen. Deze discussie speelde zich namelijk volledig binnen de rangen van het leger af. Halder en het *OKH* waren nog niet volledig overtuigd dat het gedurfde concept van het duo Manstein-Guderian haalbaar was en incorporeerden deze ideeën dan ook nog niet in de derde

⁸³ De Jong, *Neutraal*, 296.

⁸⁴ E. Brongers, *Opmars naar Rotterdam. Deel I: De Luchtlanding* (Baarn 1982) 35.

⁸⁵ Amersfoort en Kamphuis, *Mei 1940*, 138.

⁸⁶ Brandhof, *Hitlers parachutistengeneraal*.

⁸⁷ Golla, *The German Fallschirmtruppe 1936-41*, 79.

⁸⁸ *Idem*, 80.

⁸⁹ Amersfoort en Kamphuis, *Mei 1940*, 142.

⁹⁰ Jacobsen, *Dokumente zum Westfeldzug*, 59.

Aufmarschanweisung Gelb die na het Maasmechelen incident de tweede versie verving.⁹¹ Het slechte weer had op dat moment echter al een uitstel van de Duitse aanval tot de lente zeker gemaakt, zodat de tijdsdruk iets minder prangend werd en er systematisch naar de voordelen van een aanval door de Ardennen gekeken kon worden. Hitler hoorde pas op 2 februari 1940 van het bestaan van een alternatief plan op de derde *Aufmarschanweisung* na een bezoek van zijn adjudant aan de staf van *Heersgruppe A* in Koblenz.⁹² Op 17 februari kreeg Manstein de kans om aan Hitler persoonlijk zijn ideeën uit te leggen, waarna direct al op 18 februari via Jodl een bevel van het *OKW* naar het *OKH* uitging om een nieuwe versie van het aanvalsplan te maken waarin deze ideeën geïncorporeerd moesten worden. Op dat moment was Halder al ver gevorderd in dit hele proces, zodat hij al op 24 februari de radicale vierde *Aufmarschanweisung Gelb* kon produceren.

Als we vervolgens in detail naar de geplande operaties tegen Vesting Holland kijken, dan kunnen we niet anders dan constateren dat tussen de derde en de vierde *Aufmarschanweisung Gelb* geen wezenlijke verandering van de instructies te herkennen is.⁹³ Een directe vergelijking van de opdracht van het *18.Armee* in het aanvalsplan van 30 januari 1940 en in het aanvalsplan van 24 februari 1940 toont dat aan dat de missie identiek is gebleven, ondanks het feit dat de missies van *Heeresgruppe B* en *Heeresgruppe A* fundamenteel veranderd zijn:

*Neufassung der Aufmarschanweisung "Gelb" 30.1.1940*⁹⁴

18.Armee verhindert durch rasche Besetzung ganz Hollands (einschl. Festung Holland) die Festsetzung feindlicher Kräfte im holländischen Kustgebiet. Gleichzeitig mit dem Vorführen von Kräften nördlich der Waal gegen die Ostfront der Festung Holland ist durch Vorstoß schneller Kräfte südl. des Waal die Küste zwischen Holländisch Diep und Westerschelde zu gewinnen und damit die Voraussetzung für überraschenden Einbruch in die Südfront der Festung Holland im Zusammenwirken mit Luftlandetruppen zu schaffen.

Die Scheldemündung ist unter Sicherung gegen Antwerpen zu sperren.

Die Provinz Groningen ist gleichzeitig durch schwächere Kräfte unter Verwendung von Panzerzügen zu besetzen. Überraschende Besitzname des Nördlichen Abschlußdammes der Ijssel See ist anzustreben.

Die baldige Besetzung der Westfriesischen Inseln ist für die Zwecke der Deutschen Luftwaffe wichtig.

⁹¹ Amersfoort en Kamphuis, *Mei 1940*, 134.

⁹² Idem, 135.

⁹³ Jacobsen, *Dokumente zum Westfeldzug*, 65.

⁹⁴ Jacobsen, *Dokumente zur Vorgeschichte des Westfeldzuges*, 60.

Neufassung der Aufmarschanweisung "Gelb" 24.2.1940⁹⁵

18.Armee verhindert durch rasche Besetzung ganz Hollands (einschl. Festung Holland) die Festsetzung feindl. Kräfte im holländischen Küstgebiet. Gleichzeitig mit dem Vorführen von Kräften nördlich der Waal gegen die Ostfront der Festung Holland ist durch Vorstoß schneller Kräfte südl. des Waal die Küste zwischen Holländisch Diep und Westerschelde zu gewinnen, die Vereinigung engl.-belgischer Kräfte zu vereiteln und die Voraussetzung für überraschenden Einbruch in die Südfront der Festung Holland im Zusammenwirken mit Luftlandetruppen zu schaffen.

Die Scheldemündung ist unter Sicherung gegen Antwerpen zu sperren.

Die Provinz Groningen ist gleichzeitig durch schwächere Kräfte unter Verwendung von Panzerzügen zu besetzen. Überraschende Besitzname des Nördlichen Abschlußdammes der Ijssel See ist anzustreben.

Die baldige Besetzung der Westfriesischen Inseln ist für die Zwecke der Deutschen Luftwaffe wichtig.

Dit wordt verder gestaafd door de plannen van het 18.Armee dat op 29 januari het commando over de aanval op Vesting Holland had gekregen.⁹⁶ Er waren op 24 februari geen aanpassingen aan de aanvalsplannen nodig. Het *Armeeoberkommando* kon zelfs ongestoord een *Kriegspiel* organiseren van 18 tot en met 28 februari waarin de aanval op Nederland gesimuleerd werd – de vierde *Aufmarschanweisung* die op 24 februari verschenen was veranderde niets fundamenteels aan de missie.

Even belangrijk als de timing, is welke sleutelfiguren wanneer waarvan op de hoogte waren. De luchtlandingsoperaties werden ontwikkeld vanuit het *OKW* en het *OKL* met als sleutelfiguren Hitler, Göring en Student. Van 11 tot 14 januari waren zij nog niet op de hoogte van Mansteins concept. Hitler hoorde hier pas op 2 februari voor het eerst over. Toen waren alle beslissingen al genomen en waren de luchtlandingen al een integraal onderdeel van de derde *Aufmarschanweisung*. Het is dus ondenkbaar dat deze operaties ooit door hem bedoeld waren als een onderdeel van de grote afleidingmanoeuvre van *Heeresgruppe B*. Maar ook Halder kan ze zo niet gezien hebben. Het *OKH* had geen enkele zeggenschap over hoe de luchtlandingseenheden gebruikt zouden worden en het bleef het leger voor een groot deel duister wat de luchtlandingseenheden precies van plan waren. Bock kreeg pas op 14 maart te horen wat het complete plan was.⁹⁷ Het mag ons dan ook niet verbazen dat noch Bock, noch Halder veel interesse hadden in wat de luchtlandingstroepen precies van plan waren, zo lang ze maar de brug bij Moerdijk veroverden.⁹⁸ Als deze twee hoofdrolspelers een cruciaal operationele taak hadden gezien in de luchtlandingen, dan zouden ze ook de aanval op Den Haag van groot belang hebben gevonden.

⁹⁵ Jacobsen, *Dokumente zur Vorgeschichte des Westfeldzuges*, 64.

⁹⁶ Kamphuis en Amersfoort, *Mei 1940*, 139.

⁹⁷ Idem, 143.

⁹⁸ Jacobsen, *Dokumente zur Vorgeschichte des Westfeldzuges*, 112-115.

Ook mogen we de eerdere plannen van de Duitse luchtlandingstroepen niet vergeten: op de aanval op Walcheren na waren ze zonder uitzondering bedoeld om de *Schnelle Truppen* op het operationele *Schwerpunkt* te ondersteunen. De aanval op Eben-Emael en de bruggen van Vroenhoven, Kanne en Veldwezelt - die feitelijk niet los gezien kan worden van de geplande coup de main op de bruggen van Maastricht⁹⁹ – was sinds die op 27 oktober 1939 door Hitler aan Student was opgedragen tot en met de derde *Aufmarschanweisung* van 30 januari 1940 bedoeld om de hoofdaanval te ondersteunen. Net als de geplande aanval op het *Reduit National* bij Gent en de bruggen bij Namen. Of de mogelijke operaties bij Sedan. Nu is het natuurlijk zo dat geen van de eerste drie *Aufmarschanweisungen* uitging van het grootschalig misleiden van de geallieerden en een frontale confrontatie met de Frans-Britse legers in België hierdoor onvermijdelijk werd. Van een massale operationele diversie door het Duitse luchtlandingswapen kon hier dan ook geen sprake zijn. Maar als het leger zijn zin had gehad, zou het op 10 mei 1940 gesteund zijn door luchtlandingstroepen *in de Ardennen*. De hoofdmacht van het Duitse leger snel door de slecht begaanbare Ardennen krijgen was een hels karwei. Er waren goede redenen waarom de geallieerden in 1940 en 1944 van mening waren dat een Duitse aanval hier onwaarschijnlijk was – het terrein is zwaar en het wegennetwerk was zeer gelimiteerd. Daarom werd door het *OKH* gekeken of het mogelijk zou zijn door middel van een luchtlandingsoperatie de Belgische grensfortificaties die in het pad lagen van de *Panzergruppe Kleist* in de rug aan te vallen – precies het type missie waarvoor de luchtlandingstroepen opgericht waren en dat in het verlengde lag van de geplande aanvallen in het Bruntal (*Fall Grün*), bij de Vistula en de San (*Fall Weis*) en Gent en Namen. Maar al de *Fallschirmjäger* en Ju-52's waren aan de operaties van *Heeresgruppe B* toegewezen.¹⁰⁰ De nood was echter zo hoog dat het *Luftlandeunternehmen Niwi* geïmproviseerd werd met kleine 'Fieseler Storch' verbindingsvliegtuigen en 400 infanteristen en pioniers van het *Grossdeutschland* regiment. Deze moesten bij Nives en Witry landen en de weg voor de oprukkende *1. Panzer-Division* en *2. Panzer-Division* vrijmaken, die letterlijk de tip van de Duitse speer vormden!

Het valt dus onmogelijk vol te houden dat de luchtlandingen bij Eben-Emael, Moerdijk en Den Haag bedoeld waren als onderdeel van de grote operationele afleidingsmanoeuvre van *Heeresgruppe B*. De aanval op Eben-Emael lag al sinds eind oktober 1939 vast, lang voor Manstein zijn voorlopige plan op 18 december 1939 presenteerde. *Unternehmen Festung* werd volledig onder de aegis van het *OKW* en het *OKL* ontwikkeld. Op het moment dat deze operatie zijn uiteindelijke vorm kreeg, speelde het concept van Manstein bij Hitler, Göring en Student geen enkele rol. Die discussie werd op dat moment in het *OKH* gevoerd dat geen enkele zeggenschap had over waar de luchtlandingstroepen ingezet zouden worden, maar ze wel zo nuttig vond om zijn operaties op het *Schwerpunkt* te ondersteunen dat het er niet voor terugschrok om zelf een luchtlandingsactie te improviseren. We moeten dus concluderen dat andere redenen aan de beslissing om de luchtlandingstroepen tegen Moerdijk en Den Haag in te zetten ten grondslag moeten hebben gelegen.

⁹⁹ Golla, *The German Fallschirmtruppe 1936-41*, 66.

¹⁰⁰ Frieser, *Blitzkrieg-Legende*, 141.

Militaire Argumenten

“Es ist alles im Kriege sehr einfach, aber das Einfachste ist schwierig. Diese Schwierigkeiten häufen sich und bringen eine Friktion hervor, die sich niemand richtig vorstellt, der den Krieg nicht gesehen hat.”¹⁰¹

Clausewitz

Luchtlandingstroepen en vooral parachutisten behoren tot de iconische eenheden van de Tweede Wereldoorlog. De cinematografische kracht van golven vliegtuigen waaruit met doodsvrachting hordes parachutisten springen om diep in zijn achterland de vijand aan te vallen is tijdens en na de oorlog vaak genoeg gebruikt om beelden van ‘onvervalst’ heroïsme neer te zetten. Van *Sprung in den Feind* via *A Bridge Too Far* naar *Band of Brothers* wordt het idee gepresenteerd dat luchtlandingstroepen een revolutionair en beslissend wapen waren dat met veel succes ingezet kon worden.

De werkelijkheid is – zoals altijd - heel wat complexer. Parachutisten hebben een unieke initiële operationele mobiliteit waardoor ze diep achter de frontlijn aanvallen kunnen uitvoeren. Maar een aantal belangrijke factoren limiteren deze mobiliteit. Om te beginnen is het minimaal noodzakelijk om op tijdens de operatie over plaatselijke luchtsuperioriteit te beschikken. Omdat de Duitsers dit in 1940 en 1941 boven de zijtonelen waar de luchtlandingstroepen werden ingezet konden realiseren en de Anglo-Amerikaanse alliantie later in de oorlog volledige luchtsuperioriteit bezat lijkt deze conditio sine qua non soms uit het beeld te verdwijnen. Het is echter een fundamentele beperking die in een conflict tegen een in de lucht gelijkwaardige tegenstander heel veel mogelijke doelen bij voorbaat uitsluit. Ook is het bijna even belangrijk om de aanwezige luchtafweer te neutraliseren: een transportvliegtuig dat parachutisten uitwerpt is een langzaam, laagvliegend en ongepantserd doel dat angstaanjagend kwetsbaar is voor luchtdoelartillerie. De volgende grote horde is de aanwezige luchttransportcapaciteit, inclusief vliegvelden en grondpersoneel. Luchtlandingsoperaties kunnen alleen uitgevoerd worden binnen de actieradius van de beschikbare transportvliegtuigen. Hoe verder het doel ligt van de vliegvelden, hoe minder zwaar deze transportvliegtuigen beladen kunnen worden en hoe minder vluchten ze per dag kunnen uitvoeren. Het is ook veel eenvoudiger om luchtlandingseenheden op de been te brengen dan om de noodzakelijke luchttransportcapaciteit op te bouwen. Parachutisten zijn veel sneller op te leiden dan piloten en transportvliegtuigen zijn kostbare strategische middelen en hebben nog veel andere taken te vervullen.¹⁰² Hierdoor bleken er in praktijk meerdere golven nodig te zijn om de luchtlandingseenheden te transporteren en kon het dagen kosten voor alle troepen op de grond waren.¹⁰³ Maar zelfs nu zijn we er nog niet: er moeten ook nog eens geschikte landingszones

¹⁰¹ Clausewitz, *Vom Kriege* (Berlin 1832).

¹⁰² Het is tekenend dat de meest ‘air-minded’ geallieerde generaal van de Tweede Wereldoorlog bewust koos om de beschikbare luchttransportcapaciteit voor bevoorrading te gebruiken tijdens de briljante operaties bij Meiktila en Mandalay; W. Slim, *Defeat into Victory* (London 1956).

¹⁰³ S. Badsey, *Arnhem 1944. Operation Market Garden* (Oxford 1993).

beschikbaar zijn. Landen in bebouwing is voor grote eenheden uitgesloten. Ideaal zijn grote, droge, open vlaktes. Maar die moeten maar in de buurt van een doel te vinden zijn.¹⁰⁴

Eenmaal op de grond, was een parachutist niet meer dan een lichtbepaalde infanterist – omdat luchtlandingseenheden zonder uitzondering elite-eenheden zijn goed getraind gemotiveerd, maar er zijn limieten aan wat menselijke moed en bloed vermogen.¹⁰⁵ Als hij geluk had was zijn eenheid goed geland en kon hij in zijn organieke verband opereren, maar met pech kwamen parachutisten wijd verspreid op de grond terecht. De tactische mobiliteit was minimaal. Voertuigen transporteren en landen vormde een grote uitdaging, waardoor een luchtlandingseenheid bijna volledig afhankelijk was van marcheren om van A naar B te komen. Nog pijnlijker was de zeer beperkte vuurkracht van een luchtlandingseenheid. De eerste parachutisteneenheden beschikten niet over artillerie en hoewel deze later in de oorlog beschikbaar kwam, was deze zonder uitzondering licht en – minstens even belangrijk – gelimiteerd door de beperkte en kwetsbare logistieke capaciteit. Aangezien tijdens de Tweede Wereldoorlog de kern van de vuurkracht van een divisie zijn artillerie was, kan er niet genoeg op gehamerd worden dat dit een enorme beperking was van het offensieve en defensieve potentieel van luchtlandingsstroepen dat slechts gedeeltelijk door hun kwaliteit kon worden gecompenseerd. De minimale tactische mobiliteit en lichte vuurkracht werden uitvergroet als luchtlandingseenheden in gevecht raakten met pantserstroepen die juist wel over zware vuurkracht, hoge mobiliteit en pantsering beschikten.¹⁰⁶ En dit allemaal aan het einde van een beperkte en kwetsbare communicatielijn die door wat grondmist of regen al volledig verstoord kon raken – om maar zwijgen over vijandelijke actie.

Minder voor de hand liggend maar niet minder belangrijk is de beperkte flexibiliteit van luchtlandingseenheden tijdens mobiele operaties. Op het eerste gezicht lijkt dit onlogisch: wat is flexibeler dan een parachutist die uit een vliegtuig springt? Maar gemechaniseerde operaties gaan vaak sneller dan luchtlandingsstafwerk kan volgen. Om een succesvolle luchtlandingsoperatie uit te kunnen voeren is een enorme hoeveelheid voorbereiding nodig. Als het doel geïdentificeerd is moeten verkenningen worden uitgevoerd, landingszones gevonden, transport- en bevoorradingschema's gemaakt en luchttransportcapaciteit en luchtsteun verzekerd. De complexiteit van al dit stafwerk neemt exponentieel toe naarmate de hoeveelheid troepen groeit. Dit steekt schril af bij de flexibiliteit van een gemechaniseerde formatie, die al tastend kan manoeuvreren, zijn zwaartepunt snel kan verleggen en naar gelang een situatie zich ontwikkelt vooruit kan stoten of zich terug kan trekken. Op het moment dat operaties tijdens de Tweede Wereldoorlog fluïde werden, bleek de snelheid van gemechaniseerde eenheden zo hoog te liggen dat doelen waarvoor luchtlandingen gepland waren vaak al in de handen van de grondtroepen gevallen waren voor de luchtlanding uitgevoerd kon worden.¹⁰⁷

¹⁰⁴ S. Ritchie, *Arnhem*.

¹⁰⁵ D. Bennet, *A Magnificent Disaster: The Failure of Market Garden, The Arnhem Operation September 1944* (London 2008) 109.

¹⁰⁶ D. Glantz, *A History of Soviet Airborne Forces* (London 1994) 262-286.

¹⁰⁷ L. Clark, *Crossing the Rhine. Breaking into Nazi Germany 1944 and 1945 – the Greatest Airborne Battles in History* (New York 2008).

In 1939 droegen de Duitse luchtlandingstroepen nog een experimenteel karakter en was er nog nooit in ernst een luchtlandingsoperatie uitgevoerd. De *7. Flieger Division* was in opbouw en beschikte slechts over 5 bataljons infanterie waarvan er 4 parachutetraining hadden gehad. Ondersteunende wapens waren er nauwelijks. Een strijdmacht van deze grootte zou in een campagne die op legergroep niveau zou worden uitgevochten vanzelfsprekend weinig gewicht in de schaal leggen. De Duitse keuze om aan deze kleine hoeveelheid parachutisten een infanteriedivisie toe te voegen is dan ook begrijpelijk en ligt volledig in de lijn van de eerdere ontwikkelingen in de Sovjet-Unie en Duitsland. Het Rode leger had hiermee de wereld verbaasd doen staan tijdens de grote manoeuvres bij Kiev in 1935¹⁰⁸ en de Duitsers waren dit ook van plan bij Freudenthal in 1938.¹⁰⁹ De beschikbare gevechtskracht kon hierdoor groeien van 4 parachuteerbare bataljons infanterie naar een totaal van 17 bataljons infanterie, divisietroepen en een klein artillerieregiment – een niet onaanzienlijke strijdmacht.¹¹⁰ Hiermee konden in theorie veel grotere en ambitieuzere operaties met operationele of zelfs strategische impact uitgevoerd worden. Maar om de volledige gevechtskracht van dit *Luftlandekorps* in te kunnen zetten werd het nu noodzakelijk om vliegvelden – of op zijn minst geïmproviseerde landingsbanen – te veroveren. Dit had twee verstrekkende gevolgen. Eerst en vooral betekende dit dat de landingsmogelijkheden van het *Luftlandekorps* drastisch beperkt werden. Vliegvelden zijn nu eenmaal aanzienlijk minder dicht gezaaid dan open velden en daarnaast meestal goed verdedigd. Maar even belangrijk is dat de focus van de Duitse luchtlandingen nu fundamenteel verschoof: het veroveren van geschikte landingsvelden werd van een secundair een primair doel van de te plannen operaties. Gezamenlijk had dit als gevolg dat de flexibiliteit van deze gecombineerde eenheden dramatisch lager lag dan die van pure parachutisteneenheden.¹¹¹

In 1939 waren deze zwakke punten nog lang niet zo duidelijk. Hier waren de lessen van de Tweede Wereldoorlog voor nodig. De meeste militairen waren wel van mening dat het potentieel van luchtlandingstroepen beperkt was. Dit verhinderde Hitler niet om bij het uitblijven van initiatief bij Student en het *OKL* twee zeer gedurfde missies aan het *Luftlandekorps* op te leggen die bedoeld waren om de opmars van de Duitse legers op het operationele *Schwerpunkt* te ondersteunen.¹¹² De coup de main op de bruggen over het Albert Kanaal bij Vroenhoven, Kanne en Veldwezelt en over de Maas bij Maastricht ondersteund door de uitschakeling van Eben-Emael was op het eerste gezicht de meest gedurfde van de twee en werd dan ook door Student met enige twijfel ontvangen.¹¹³ Maar fascinerend genoeg beschouwde Student de bevolen aanval op het Bruggenhoofd Gent wel direct als haalbaar.

Het is onduidelijk hoe Student *Unternehmen 'G'* voor zich zag.¹¹⁴ Naast de aanval op Eben-Emael en de bruggen was dit tussen 28 oktober en 28 november 1939 de enige geplande inzet van de luchtlandingstroepen. Ter verdediging van Student ligt *Unternehmen G* duidelijk in het verlengde

¹⁰⁸ D. Glantz, *Soviet Airborne Forces*, 12-30.

¹⁰⁹ Golla, *The German Fallschirmtruppe 1936-41*, 40.

¹¹⁰ Op dat moment waren 4 van de 5 bataljons van de *7. Flieger-Division* geoeffend in parachutespringen.

¹¹¹ Hoewel het *1st Allied Airborne Army* ook een luchtmobiele infanteriedivisie in zijn organisatie had, zou deze pas tijdens *Market-Garden* worden ingevlogen nadat het vliegveld Deelen veroverd en beveiligd was door *XXX Corps*.

¹¹² Golla, *The German Fallschirmtruppe 1936-41*.

¹¹³ Götzl, *Kurt Student*.

¹¹⁴ Roth, *Die Deutsche Fallschirmtruppe 1936-1945*.

van eerder uitgevoerde oefeningen en geplande operaties. We mogen niet vergeten dat Students eerste geplande missie als bevelhebber van het Duitse luchtlandingswapen de aanval op de Tsjechische linies bij Freudenthal was, waar het ook het doel was een bunkerlinie via een aanval een de rug te overweldigen. Dit aspect van *Unternehmen G* lijkt ook absoluut haalbaar, zeker gezien het feit dat alertheid van de verdediging in het ver in het achterland liggende *Réduit National* laag ingeschat mocht worden. Maar het is de vraag hoe Student verwachtte het hierna te overleven. Operationeel lijkt het plan suïcidaal – Gent lag op de te verwachten opmarsroute België in van de Frans-Engelse legers. De lichtbewapende luchtlandingstroepen hadden realistisch gezien geen kans gehad om lang weerstand te bieden tegen de gecombineerde geallieerde troepen. Op zijn best was te verwachten geweest dat ze met hun offer de geallieerde opmars dusdanig in de war brachten, dat dit kansen zou hebben gecreëerd voor de oprukkende Duitse pantserspitsen.

Het is dan ook niet verbazingwekkend dat er protest ontstond binnen het *OKH* en het *OKL* over de haalbaarheid van *Unternehmen G*. Het *OKH* gaf aan dat er serieuze twijfels waren of het mogelijk zou zijn om het *Luftlandekorps* snel genoeg te ontzetten. Halder beschouwde de operatie als onzinnig en ook Göring hield zich op de vlakte.¹¹⁵ Deze zeer gereede twijfels leidden op 28 november tot nieuwe bevelen van het *OKW*.¹¹⁶ Naast Gent moest nu ook gekeken worden naar de bezetting van Walcheren, de verovering van één of meerdere bruggen over de Maas tussen Namen en Dinant en de beveiliging van het terrein bij Carignan. De aanval op Walcheren werd door Student direct verworpen. Carignan werd door het gebrek aan landingsmogelijkheden als onhaalbaar beschouwd. Alleen de aanval op de bruggen over de Maas leek haalbaar, hoewel die door de afwezigheid van vliegvelden ook zeer moeizaam zou zijn. Het resultaat was dat in december 1939 voor de inzet van het *Luftlandekorps* twee mogelijke operaties voorbereid werden, *Unternehmen 'G'* en *Unternehmen 'N'*. De uiteindelijke keuze zou pas vlak voor de aanval gemaakt worden.

Toeval zette echter een enorme streep door de rekening. De noodlanding van *Major Reinberger* in Maasmechelen op 10 januari 1940 met een gedeelte van de plannen voor de luchtlandingen in België maakten het ondenkbaar om de aanvallen bij Gent of Namen nog uit te voeren. Andere opties binnen België waren op dat moment niet, terwijl de mogelijkheden al waren onderzocht van Walcheren in het Noorden tot Carignan in het Zuiden.

Op dat moment kwamen er een aantal factoren bij elkaar, die de blik vast op Nederland richtten. Om te beginnen had de *Luftwaffe* al met succes geprotesteerd tegen het grotendeels uitsluiten van operaties tegen Nederland in de tweede *Aufmarschanweisung Gelb*. In de *Holland-Weisung* van 15 november 1939 was daarom besloten om Nederland in ieder geval tot de Grebbelinie te bezetten.¹¹⁷ Noch het *Heer*, noch de *Luftwaffe* waren met deze halfbakken oplossing tevreden. De *Luftwaffe* wilde voorkomen dat de *Royal Air Force* zich op Vesting Holland kon nestelen en het *Heeresgruppe B* zag liever geen Brits legerkorps debarkeren. Nu geplande operaties in België waren afgefallen en er verder geen directe alternatieven ter ondersteuning van de hoofdaanval leken te bestaan, bleef er voor het *Luftlandekorps* alleen nog maar Nederland over. Snel handelen

¹¹⁵ Golla, *The German Fallschirmtruppe 1936-41*, 73.

¹¹⁶ Idem, 75.

¹¹⁷ Amersfoort en Kamphuis, *Mei 1940*, 129.

van Göring en het *OKL* resulteerde al op 11 januari in de missie van het *OKW* om nu ook een aanval van het *Luftlandekorps* op Vesting Holland te plannen.¹¹⁸

De samenloop van omstandigheden die Vesting Holland uiteindelijk het doel van het *Luftlandekorps* maakte is zeker niet gespeend van militaire logica. *Unternehmen 'G'* was een gedoemde operatie dus het mag geen verrassing zijn dat deze is komen te vervallen. Binnen dit kader moet trouwens wel vermeld worden, dat ook professionelere militairen dan Hitler 'gedurfde' plannen voor luchtlandingseenheden hebben overwogen. Niemand minder dan Marshall overwoog om in 1944 een *airhead* in Noord-Frankrijk te creëren om *Panzergruppe West* uit Normandië te houden.¹¹⁹ *Unternehmen 'N'* lijkt conceptueel heel wat realistischer, maar was na de Maasmechelen affaire te riskant geworden. Ook valt er heel veel te zeggen voor de wens van de *Luftwaffe* om heel Nederland te veroveren. Zowel offensief als defensief was Vesting Holland een belangrijk objectief en op het moment dat deze plannen werden gemaakt, was er nog geen sprake van een verwachte doorbraak naar het kanaal en een volledige triomf over de Frans-Engelse legers. Ook is het begrijpelijk dat het leger liever geen schaarse divisies wilde reserveren om gelande Britse troepen binnen Vesting Holland te houden. De ervaring van Antwerpen in 1914 lag nog vers in het geheugen van het Duitse leger.

Toch zijn deze puur militaire argumenten niet voldoende om het gebruik van het *Luftlandekorps* tegen Vesting Holland volledig uit te leggen. De *Luftwaffe* had met een gerichte *counter-air* campagne elke kans van de *RAF* om zich in Vesting Holland te nestelen zo goed als onmogelijk kunnen maken. Zware volgehouden aanvallen op de Nederlandse vliegvelden en intensief magnetische mijnen leggen voor de paar grote havens langs de Nederlandse kust hadden de aanvoer van geallieerde versterkingen tot een minimum gereduceerd – als die überhaupt te verwachten waren geweest. Het kleine *X.Armeekorps* was zonder veel twijfel meer dan voldoende geweest om het Nederlandse leger achter de Grebbelinie te houden. Voeg er nog één *Dritte Welle* divisie van het *XXVI.Armeekorps* aan toe bezuiden de grote rivieren en het Nederlandse leger kan geen kant uit – kortom, allesbehalve een aderslating van het Duitse leger. Verder was het echt niet zo dat er geen mogelijkheden meer waren om de *7.Flieger-Division* in België in te zetten. Dit wordt duidelijk geïllustreerd door de wens van het *OKH* om parachutisten in te zetten in de Ardennen.¹²⁰ Het lijkt ook geen twijfel dat een nauwe samenwerking tussen het *OKH* en het *Luftlandekorps* voldoende mogelijkheden had moeten kunnen identificeren om de *Schnelle Truppen* op het *Schwerpunkt* te ondersteunen.

¹¹⁸ Golla, *The German Fallschirmtruppe 1936-41*, 79

¹¹⁹ M. Hasting, *Overlord: D-Day and the Battle for Normandy* (London 2006).

¹²⁰ Frieser, *Blitzkrieg-Legende*, 141-146.

De belangen van de *Luftwaffe* en de *Fallschirmjäger*

“*Meine Maßnahmen werden nicht angekränkelt sein durch irgendeine Bürokratie*”

Hermann Göring

De Duitse strijdkrachten hebben tijdens de Tweede Wereldoorlog een reputatie van onovertroffen efficiëntie. Dit is grotendeels op de werkelijkheid gebaseerd. Gedurende de oorlog bleken Duitse troepen gemiddeld beter te opereren dan hun tegenstanders op het West- of Oostfront. Hoe Duitsland hierin geslaagd is, blijft een complexe en gevoelige kwestie. Op het commandoniveau speelt de uitstekende kwaliteit van hun officieren een belangrijke rol – op de één of andere manier lijkt het Duitse leger telkens weer een Fridolin von Senger of Hyazinth von Strachwitz naar voren te schuiven die op virtueuze wijze het commando voert. Maar even belangrijk is de kwaliteit van de Duitse onderofficieren en manschappen, die zelfs tot de laatste dagen van de oorlog gedegen getraind werden. De Duitse *Auftragstaktik* moest allen bezielen om niet als automata te gehoorzamen, maar om als intelligente soldaten zelf het initiatief moesten nemen en nooit te stoppen met denken. En dit is nog maar een begin. Maar tegelijkertijd heeft de bijna Byzantijnse *Instanzenkrieg* binnen Nazi-Duitsland die militaire efficiëntie geen goed heeft gedaan. De machtsstrijd tussen de potentaten van de Nazi partij onderling en tussen de Nazi partij en het *Heer* doet de strubbelingen die binnen de Westerse democratieën ook voorkwamen verbleken en maakt gehakt van de mythe van de efficiëntie van het Nationaalsocialisme.

De beslissing het *Luftlandekorps* tegen Vesting Holland in te zetten kan niet los worden gezien van de door het Nationaalsocialisme uitvergrootte institutionele twisten binnen Duitsland. Het is alleen zo goed als onmogelijk hier harde bewijzen voor te produceren. Ook in 1940 moesten redelijke argumenten aangevoerd worden om onredelijke drijfveren te camoufleren. De redelijke argumenten zijn hierdoor goed aan te tonen, terwijl de verborgen drijfveren geen papieren spoor achter hebben gelaten. Toch is het niet alleen mogelijk, maar ook noodzakelijk om de onderhuidse stromingen te identificeren en hun rol te erkennen. Het vraagt wel om een meer instinctief begrip en een meer indirecte interpretatie van de aanwezige informatie.

De beslissing om de *Luftwaffe* controle te geven over de nieuwe *Fallschirmjäger* illustreert goed hoe belangrijk het is om naast militaire ook andere factoren mee te wegen. Duitsland was na de Sovjet-Unie één van de voorlopers van het nieuwe luchtlandingswapen. Omdat dit een experimentele vorm van oorlogsvoering was, moest er tastend uitgeprobeerd worden hoe dit nieuwe wapen het best tot zijn recht zou kunnen komen. Dat zowel het *Heer* als de *Luftwaffe* besloten om dit probleem praktisch te bestuderen is op zich logisch. Zoals beschreven beschouwde de *Luftwaffe* parachutisten eerst als een extensie van het luchtwapen, terwijl het *Heer* de focus plaatste op driedimensionale manoeuvre. Ook is het niet verrassend dat besloten werd om deze experimenten te verenigen en één onderdeel van de *Wehrmacht* hiervoor verantwoordelijk te maken. Vanuit een puur militair oogpunt, kan de keuze voor de *Luftwaffe* verdedigd worden: als een onderdeel van de luchtmacht zou het voor de *Fallschirmjäger* eenvoudiger moeten zijn de samenwerking met de transportvliegtuigen te coördineren en om de noodzakelijke luchtsteun te verzekeren. Dit zijn redelijke argumenten, die – zeker bij het goed functioneren van het *OKW* - op hadden kunnen wegen tegen de betere coördinatie met de operaties van het leger die uit een

ondergeschiktheidsstelling aan het *Heer* hadden moeten voortvloeien. Duitsland nam hiermee wel een unieke positie in. De Sovjet-Unie, het VK en de VS kozen er allemaal voor om het luchtlandingswapen als een onderdeel van hun legers te ontwikkelen.¹²¹ Maar de keuze voor de *Luftwaffe* kan niet los gezien worden van Göring's persoonlijke ambitie. Göring was een meester van de *Instanzenkrieg* en één van de machtigste mannen van Duitsland. Niet alleen was hij opperbevelhebber van de *Luftwaffe*, maar hij was ook verantwoordelijk voor de Duitse vierjarenplannen, Minister van Binnenlandse Zaken van Pruisen en de opvolger van de *Führer*.¹²² Hij was zich ook maar al te goed bewust van het feit dat het binnen nazi-Duitsland cruciaal was om te kunnen beschikken over troepen met een persoonlijke loyaliteit aan hemzelf. Zijn rol in de 'Nacht van de Lange Messen' laat weinig twijfel over aan zijn realiteitszin op dit gebied.¹²³ Zo had hij als Minister van Binnenlandse Zaken van Pruisen de Pruisische politie gemilitariseerd als tegenwicht tegen de macht van het leger. Daarnaast was hij ook niet wars van ijdelheid. *„So waren der geradezu kindliche Eigensinn Görings und sein Geltungsbedürfnis, mit denen er die Engliederung seines Regiments in das Heer verhinderte, für den Entschluss, 1935 in der deutschen Wehrmacht eine Fallschirmtruppe aufzubauen, eine wesentliche Voraussetzung.“*¹²⁴ De triomf van Göring was zelfs totaal geworden door de toewijzing van de *22. Infanterie-Division* als het luchtlandingscomponent van het nieuwe *Luftlandekorps*. Hoewel in de literatuur soms laatdunkend wordt gesproken over de kwaliteit van deze divisie, was dit een betrouwbare *Erste Welle* eenheid die het *Heer* node kon missen.¹²⁶

Het was dan ook ondenkbaar dat de *22. Luftlande-Division* en de *7. Flieger-Division* niet in het offensief in het Westen gebruikt zouden worden. Frieser heeft de Duitse aanval terecht als een *Vabanquespiel* omschreven: zowel het *Heer* als de *Luftwaffe* zetten alles in om een beslissende overwinning mogelijk te maken.¹²⁷ Elke potentiële troefkaart moest gespeeld worden.

Voor de *7. Flieger-Division* vertegenwoordigde dit al een grote druk. De *Luftwaffe* had het commando over de nieuwe *Fallschirmjäger* niet voor niets gekregen en moest een missie voor deze eenheid vinden. Maar die missie kon niet losgekoppeld worden van de inzet van de *22. Luftlande-Division* zonder de kans te lopen op zijn minst tijdelijk het directe commando over deze divisie te verliezen. Het *Heer* zou één van zijn betere infanteriedivisies niet ongebruikt laten als de *Luftwaffe* dit wel zou doen. Hier wreekte zich opnieuw de directe rol van de luchtlandingstroepen binnen het *Luftlandekorps*: elke operatie waarin de *22. Luftlande-Division* niet in gebruik kon worden riskeerde dat de *Luftwaffe* het commando over deze divisie zou verliezen, waardoor operaties waarin deze divisie niet ingevlogen kon worden feitelijk uitvielen.

¹²¹ Hier moet bij aangemerkt worden dat de USSR en de USA op dat moment nog niet een onafhankelijke luchtmacht bezaten en nauwe samenwerking met het leger het laatste was wat de RAF op het oog had.

¹²² W. Shirer, *The Rise and Fall of the Third Reich*, (New York 1960), 599.

¹²³ R. Evans, *The Coming of the Third Reich*, (New York 2005), 31-35.

¹²⁴ Het is lastig om iets als 'ijdelheid' te bewijzen, maar in het geval van Göring is het eigenlijk het intrappen van een open deur. Zijn voorliefde voor buitenissige uniformen en parafernalia is na het zien van een paar foto's wel duidelijk. En een regiment '*Regiment Hermann Göring*' noemen is een teken aan de wand.

¹²⁵ Götzl, *Kurt Student*, 26.

¹²⁶ De chaotische vuurdoop van het *IR.47* en *IR.65* en het falen van de aanval op Den Haag zijn een minder goede indicatie van de kwaliteit van de *22. Infanterie-Division* dan de prestaties van deze divisie op de Krim in 1941/1942, waar het een sleutelrol speelde tijdens de verovering van Sebastopol.

¹²⁷ Frieser, *Blitzkrieg-Legende*, 1.

Potentiële landingszones voor de JU52's waren van cruciaal belang om de aanval bij Namen mogelijk te maken en het bezetten van de hoogtes bij Carignan werd afgewezen omdat de noodzakelijke landingszones ontbraken.¹²⁸ *Unternehmen Festung* bood de *Luftwaffe* nu de kans om het vooral door de *Luftwaffe* aangekaarte probleem van een niet door Duitsland bezette Vesting Holland in een door de *Luftwaffe* geleide en met door de *Luftwaffe* gecommandeerde troepen op te lossen. In Nederland kon het *Luftlandekorps* een hoofdrol spelen op een zijtoneel terwijl het in België of Noord-Frankrijk een bijrol kon verwachten op het hoofdtoneel. Zoals beschreven waren er valide militaire argumenten aan te voeren voor deze inzet. Maar Göring was er als de kippen bij om na het Maasmechelen incident op 10 januari direct de aanval op Nederland in het *OKW* bevel van 11 januari te verankeren voor goed en wel duidelijk was welke informatie in Belgische – en dus Geallieerde – handen was gevallen.¹²⁹

Dit is ook het moment om de rol van Kurt Student nader onder de loep te nemen. De manier waarop Student zijn eigen rol tijdens de oorlog na 1945 vorm heeft gegeven is een goed voorbeeld van de manier waarop het Duitse officierskorps zich na de oorlog poogde te portretteren: als soldaten en apolitiek patriotten die als capabele vaklieden niet meer deden dan hun honorabele métier uitoefenen. Hier is Student bijzonder goed in geslaagd. Hij heeft zich weten neer te zetten als de vader van het luchtlandingswapen en in die zin zelfs bijna een *founder* status weten te verwerven binnen de geallieerde *airborne community* die na de Tweede Wereldoorlog een grote speelde binnen het Westerse militaire establishment. Door velen werd en wordt hij nog gezien als een visionaire leider die tegen een kortzichtig instituut moest vechten om zijn revolutionaire ideeën door te drukken en die met meer middelen en vrijheid grootse resultaten had kunnen bereiken.

De vraag is echter in hoeverre dit beeld overeenkomt met de werkelijkheid. Hoewel Student geen Nationaalsocialist was is het tekenend dat *Fallschirmjäger* in het Duitse officiersverzet schitteren door hun afwezigheid en Student tot het eind van de oorlog het vertrouwen van Hitler genoot.¹³⁰ Belangrijker voor de luchtlandingen in Nederland is het feit dat Student bereid was om de *Immediatstellung* van de luchtlandingstroepen onder het *OKL* en *OKW* goed wist te gebruiken om zijn doelen na te streven. Ondanks het feit dat het *Luftlandekorps* onder het commando van Kesselring stond, had deze nauwelijks enige inspraak in de planning van de operaties. “*Die Führung wurde doch dadurch erschwert, dass sich Hitler und Göring selbst in die Vorbereitung des Luftlandeunternehmens sehr stark eingeschaltet hatten und General Student einse gewisse Immediatstellung einräumten, die auch gerne angenommen würde.*”¹³¹ Student hield die planning grotendeels in eigen handen, ondanks het feit dat zijn korps hier eigenlijk niet de staf voor had en dat dit soort *Kleinarbeit* niet in overeenstemming was met het Duitse principe van *gemeinsamen Entscheidungsfindung*.¹³² Dit laatste is typerend voor Student. Zijn carrière had hem tot hij het commando over de *Flieger Division 7* kreeg vooral in technische of organiserende posities

¹²⁸ Golla, *The German Fallschirmtruppe 1936-41*.

¹²⁹ Idem, 79.

¹³⁰ Roth, *Die Deutsche Fallschirmtruppe 1936-1945*, 184-210.

¹³¹ Kesselring, *Soldat*, 72.

¹³² Roth, *Die Deutsche Fallschirmtruppe 1936-1941*, 76.

gebracht en hij miste de opleiding van de *Generalstab*. Hierdoor bleek hij een uiterst capabele persoon om de 7. *Fliieger Division* ondanks weerstand in stand te houden en verder uit te kunnen bouwen. Zijn technische en organisatorische capaciteiten en vaardigheid in het bespelen van de interne politiek van de *Wehrmacht* hadden hierbij geen windeieren gelegd. Maar we kunnen absoluut vragen stellen over zijn geschiktheid om het commando te voeren over een nog grotendeels experimentele eenheid die direct onder het opperbevel was geplaatst. Een experimentele eenheid functioneert – zeker binnen de principes van de Duitse commandovoering – door een continue discussie en samenwerking tussen de officieren en manschappen op alle niveaus. Het pleit niet voor Student dat hij zelf dagen en nachten lang aan een gedetailleerd plan te werken voor hij “*Dann übergab er seine Notizen seinem Stab, der nur noch die ‘Poesie‘ wie der Feindlage, operativer Rahmen, Nachbarn, Nachschuss usw. Beizutragen hatte.*”¹³³ Ook is het tekenend dat Student niet zelf met plannen voor de inzet van zijn luchtlandingstroepen op de proppen komt. Dit is volgens de principes van de *Auftragstaktik* van cruciaal belang: een commandant moet binnen het kader van de intenties van zijn bevelhebber actief zoeken naar een missie waarin zijn eigen troepen op zijn best functioneren en die de intenties van zijn bevelhebber het best dienen. Vanuit een *Immediatstellung* onder het *OKL* en *OKW* en gezien de doctrinaire nadruk binnen de *Luftwaffe* op de ondersteuning van de *Schnelle Truppen* op het *Schwerpunkt* van de aanval had dit betekend dat Student actief een missie had moeten ontwikkelen in nauwe overeenstemming met het leger waarmee hij het strategische en operationele zwaartepunt van de Duitse aanval had ondersteund.

Van een dergelijke volwassen commandovoering is bij Student echter geen sprake. Het is veelzeggend dat als Student op 27 oktober 1939 voor het eerst door Hitler ontvangen wordt hij niet met eigen plannen voor de inzet van het *Luftlandekorps* komt. Student komt over als de organisator en klaagt over de klap die door de afgelaste operaties in Polen aan het moreel van de *Fallschirmjäger* is toegediend. Hitler stelt daarentegen de aanvallen op de bruggen over het Albert Kanaal, de Maas en het Fort Eben-Emael en de aanval op het Réduit National bij Gent voor – die hoewel zeer gedurfd wel volledig als doel hadden de *Schnelle Truppen* op het Duitse *Schwerpunkt* te ondersteunen!

Unternehmen Festung bood ook Student een ongehoorde kans om het *Luftlandekorps* de hoofdrol te laten spelen in een operatie direct onder *Luftwaffe* commando. Nu kon dit nieuwe wapen zich bewijzen en met roem overladen in een grotendeels onafhankelijke operatie. Hoe menselijk een dergelijke beweegreden voor een generaal ook is, voor een historicus valt dit moeilijk hard aan te tonen. Je zal zelden een commandant zien schrijven dat hij bij de keuze van zijn handelen vooral door zijn roemzucht – of door de wens zijn troepen een eervolle taak te geven – gedreven is. Er worden andere argumenten aangedragen. Daarom dringt hier de vergelijking met de enige andere grote Duitse luchtlandingsoperatie, de aanval op Kreta in mei 1941, zich op. De voorgeschiedenis van deze aanval gaat terug tot de herfst van 1940. Na de weigering van het Verenigd Koninkrijk

¹³³Roth, *Die Deutsche Fallschirmtruppe 1936-1941*, 75.

om na de val van Frankrijk vrede met Duitsland te sluiten en de nederlaag van de *Luftwaffe* in de Slag om Engeland, werd in Duitsland gezocht naar een andere manier om de Britten tot overgave te dwingen voor de beslissing werd genomen om eerst de Sovjet-Unie uit te schakelen. Het oog viel hierbij op de Middellandse Zee, waar de positie van het Verenigd Koninkrijk kwetsbaar leek. In de loop van de herfst en winter van 1940-1941 bleek echter dat Franco zich niet liet overhalen om met Spanje het VK de oorlog te verklaren en dat Vichy-Frankrijk ook niet bereid was aan Duitslands zijde mee te vechten, terwijl de ambities van de Sovjet-Unie in de Balkan groter werden dan Duitsland bereid was toe te staan.¹³⁴Nog problematischer binnen het kader van een Mediterrane strategie was de ronduit dilettantistische krijgsvoering van Italië in zijn ‘Parallele Oorlog’ tegen het Britse Imperium. Ondanks de dominante centrale ligging van het Italiaanse schiereiland in de Middellandse zee en de theoretisch sterke vloot en luchtmacht wisten de Britten hun strategische positie zelfs te versterken na het falen van het Italiaanse leger in de Noord-Afrikaanse woestijn en de geflopte Italiaanse invasie van Griekenland.¹³⁵Duitsland zag zich nu verplicht een actieve rol in de Balkan op zich te nemen om de positie van de As te herstellen en de Zuidflank van de geplande aanval op de Sovjet-Unie te verzekeren. Kreta speelde binnen dit kader geen hoofdrol. Hoewel een aanval op dit eiland in deze maanden enige keren overwogen werd, was Kreta geen belangrijke Britse sleutelpositie in de Middellandse Zee en werd een aanval op Malta door het *OKW* van meer nut geacht.¹³⁶De uiteindelijke beslissing om Kreta toch aan te vallen kan op het conto van het duo Göring en Student geschreven worden. Student had zich gedreven door “*wachsende Enttäuschung seiner Fallschirmjäger, zur Untätigkeit verurteilt zu sein, während die Kameraden in Griechenland von Sieg zu Sieg eilen*”¹³⁷op 20 April 1941 naar Semmering gehaast, waar de veldtocht in de Balkan geleid werd. Hier trof hij Göring aan die “*immer leicht zu begeistern*” snel overtuigd was van Students plan om met de verovering van Kreta de Balkanveldtocht af te sluiten. Gezamenlijk wisten deze twee de volgende dag op 21 April 1941 Hitler te overtuigen om een aanval op Kreta uit te voeren.¹³⁸

De crux is dat hier net als bij het plannen van *Unternehmen Festung* meerdere factoren een rol speelden. Een restrictieve benadering waarbij enkel van de officieel gedocumenteerde beweegredenen wordt uitgegaan zou zich beperken tot het gevaar voor de Roemeense olievelden dat van een geallieerd Kreta uit zou gaan. Dit lijkt ook de voornaamste drijfveer van Hitler geweest te zijn om *Unternehmen Merkur* goed te keuren. Dit gaat echter voorbij aan de opinie van het *OKW* dat Kreta niet als een grote bedreiging beschouwde: de vliegvelden waren primitief en niet in staat grootschalige operaties te ondersteunen en de Noordelijke havens van Kreta waren door hun kwetsbaarheid voor de *Luftwaffe* een logistieke nachtmerrie voor de Britten.¹³⁹ Görings idee om Kreta als opstap naar Cyprus en Egypte te zien kan nog met enige goede moed als een militair valide argumentatie beschouwd worden, hoewel de *Reichsmarschal* hier hetzelfde gebrek aan realiteitszin toont dat het *6.Armee* nog geen twee jaar later in Stalingrad zou veroordelen.¹⁴⁰Het is

¹³⁴ M. van Creveld, *Hitler's Strategy, 1940-1941: The Balkan Clue* (New York 1973).

¹³⁵ Mario Cervi, *The Hollow Legions: Mussolini's Blunder in Greece 1940-1941* (London 1971).

¹³⁶ Roth, *Die Deutsche Fallschirmtruppe 1936-1941*, 104.

¹³⁷ Götzl, *Kurt Student*, 199.

¹³⁸ Golla, *The German Fallschirmtruppe 1936-41*, 365.

¹³⁹ Roth, *Die Deutsche Fallschirmtruppe 1936-1941*.

¹⁴⁰ A. Beevor, *Stalingrad: The Fateful Siege, 1942-1943* (London 1999).

trouwens typerend dat – veelal Britse - schrijvers die dit idee als visionair beschouwen zelden de enorme logistieke inspanning lijken te bevatten die hiervoor nodig geweest zou zijn. Er is één enkele spoorlijn die vanuit Duitsland via Belgrado en Thessaloniki naar Athene voert die verder ondersteund had kunnen worden door zeetransport uit Italië. Daarmee zou Kreta uitgebouwd moeten worden tot een offensief bolwerk om Cyprus aan te vallen – een eiland dat dicht bij de Britse steunpunten van Alexandrië en het Suezkanaal lag en dat de Britten maritiem zouden kunnen versterken. Pas daarna zou de Britse positie in Egypte kwetsbaar zijn. Zelfs ondersteund door het *Afrikakorps* – dat bevoorrad vanuit de ontoereikende havens van Libië via een weg die verder van El Alamein lagen dan Moskou van Warschau - zou het Gemenebest een veruit superieure strijdmacht in Egypte kunnen concentreren waar het alle noodzakelijke logistieke capaciteit had.¹⁴¹ De aanval op Kreta kan dan ook niet losgezien worden van de ijdelheid van de *Reichsmarschal* die de vorige herfst een gevoelige knauw had gekregen in de lucht boven Engeland of de ambitie van Student die een grootse onafhankelijke missie voor zijn *Fallschirmjäger* verlangde.

Dit onprofessionele beeld wordt nog wranger als *Unternehmen Barbarossa* in dit hele beslissingsproces wordt meegewogen. Op het moment dat Student op 21 april in Semmering Hitler wist te overtuigen de *7. Flieger-Division* tegen Kreta in te zetten lag de geplande aanvalsdatum op de Sovjet-Unie nog altijd op 15 mei – nauwelijks drie weken later. Het was ondenkbaar om binnen die periode *Merkur* af te sluiten en de luchtlandingstroepen, grondpersoneel, transportvliegtuigen en gevechtsvliegtuigen op tijd te kunnen ontplooien om de eerste operaties van *Barbarossa* te kunnen ondersteunen. Sterker, de concentratie in het Zuiden van Griekenland kon alleen maar ten koste gaan van de voorbereidingen van *Barbarossa*. Nu voert het hier te ver om een discussie te voeren of de aanval op de Sovjet-Unie in 1941 een strategisch rationale beslissing was voor Duitsland. Maar aangezien deze beslissing genomen was, kunnen we wel absoluut stellen dat een concentratie van alle middelen tegen de Sovjet-Unie in de lente van 1941 een strategische noodzaak was geworden. Hoewel Hitler geen plannen had voor de *7. Flieger-Division* in de initiële stadia van de veldtocht, was het Students plicht om actief te onderzoeken hoe zijn troepen een bijdrage hadden kunnen leveren aan de opmars van de vitale *Panzergruppen* die het lot van de campagne en Duitsland zouden beslissen.¹⁴² Maar in plaats van op het beslissende front synergetische kracht te zoeken in een nauwe operationele samenwerking met het *Heer*, kozen Student en Göring in de volle wetenschap van de komende aanval op de Sovjet-Unie voor een onafhankelijke strategische missie op een irrelevante flank.

Ditzelfde proces heeft zich ook tussen 11 en 30 januari 1940 afgespeeld. Er waren valide militaire argumenten die voor het gebruik van het *Luflandekorps* in Nederland pleitten, maar net als op 21 april 1941 speelde er aanzienlijk meer. Göring greep de kans om de voor de *Luftwaffe* belangrijke vliegvelden in Vesting Holland in een door de *Luftwaffe* geleide operatie te veroveren en Student zag de mogelijkheid zijn *Fallschirmjäger* een glansrijke hoofdrol te verzekeren. Hier waren ook voldoende ruimte en vooral de noodzakelijke vliegvelden om zowel de *7. Flieger-Division* als de *22. Luflande-Division* in te kunnen zetten. *Operationele* synergie met de operaties van het *Heer*

¹⁴¹ M. van Creveld, *Supplying War. Logistics from Wallenstein to Patton* (Cambridge 1980).

¹⁴² Roth, *Die Deutsche Fallschirmtruppe 1936-1941*, 110.

werd niet gezocht ondanks het feit dat dit één van de essentiële taken van de *Luftwaffe* was. Door de *Immediatstellung* onder het *OKL* en het *OKW* had het *OKH* geen enkele grip op de operaties van het *Luftlandekorps*. In dit geval moest het *Heer* zelfs zijn operaties aan de *Luftwaffe* aanpassen en het zwaartepunt van de aanval op Nederland ten Zuiden van de grote rivieren leggen. Het ging zelfs zo ver dat *Heeresgruppe B* pas op 6 februari 1940 geïnformeerd werd dat er naast de operaties tegen de bruggen bij Moerdijk, Dordrecht en Rotterdam ook een aanval op Den Haag zou worden uitgevoerd terwijl het volledige plan pas op 14 maart in een bespreking met Kesselring, Student en Putzier aan Bock werd onthuld.¹⁴³ Het mag dan ook geen verrassing zijn dat het *Heer* weinig ophad met de aanval op Den Haag. Halders mening over de aanval op Den Haag is duidelijk. “*Sie können im Haag mit Wilhelminchen Hochzeit feiern. Meinen segen haben Sie dazu. Aber das Heer hat nichts davon.*”¹⁴⁴ De intenties van Von Bock komen in de *Beurteilung der Lage der HGr. B nach dem Stande vom 8. 3. 1940* zo mogelijk nog beter in beeld dan in de *Neufassung der Aufmarschanweisung “Gelb”* van 24 februari 1940.¹⁴⁵ In zijn gedachten over de bezetting van Nederland, speelt de verovering van de Moerdijkbrug een hoofdrol en hebben de luchtlandings-troepen hierbij een cruciale taak. Maar de aanval op Den Haag komt echter niet eens ter sprake – noch in de *Beurteilung*, noch in de *Aufmarschanweisung*.

Hoe groot de invloed van dit soort twisten tussen de verschillende onderdelen van de *Wehrmacht* kon zijn bleek ook uit de geplande inzet van het totale *Luftlandekorps* in *Unternehmen Weserübung*. De aanval op Noorwegen was een operatie die door de *Kriegsmarine* als vitaal gezien werd en daarna door de Geallieerde interventies in Scandinavië ook door Hitler omarmd was. De planning vond plaats in een speciale staf die op 5 februari 1940 gevormd was en direct onder het *OKW* geplaatst werd.¹⁴⁶ Volkomen logisch was deze staf van plan om al de vijf bataljons *Fallschirmjäger* die beschikbaar waren en de volledige *22. Luftlande-Division* in de aanval op Noorwegen in te zetten – gezien de krachtverhoudingen op zee vormde het Duitse luchtlandingspotentieel een vitale troefkaart. Dit plan stootte echter op harde weerstand van de *Luftwaffe*. Terecht werd erop gewezen dat het *Luftlandekorps* al toegewezen was aan operaties tegen Nederland. Afhankelijk van de timing van beide operaties zou inzet in Noorwegen inzet in Nederland onmogelijk kunnen maken. Op basis van dit gegronde militaire argument raadde het *OKW* dus aan slechts vier compagnieën *Fallschirmjäger* in *Weserübung* in te zetten – maar minstens even belangrijk was de oppositie van Göring, die furieus was omdat hij buiten de planning was gehouden.¹⁴⁷ Toch was de beslissende stem die van de *Führer*.

¹⁴³ Amersfoort en Kamphuis, *Mei 1940*, 143

¹⁴⁴ Götzel, *Kurt Student*, 85.

¹⁴⁵ Jacobsen, *Dokumente zum Westfeldzug*, 113.

¹⁴⁶ Golla, *The German Fallschirmtruppe 1936-41*, 87; W. Hubatsch, *Weserübung*, 44

¹⁴⁷ W. Hubatsch, *Weserübung*, 53

Führerprinzip

“*Chi vuole essere obbedito deve sapere come comandare.*”

Machiavelli, Il Principe

Hitler speelt de finale sleutelrol in de beslissingen die leidden tot de inzet van het *Luftlandekorps* in Nederland. Als hij niet nauw betrokken was geweest in *Unternehmen Festung* is het zeker niet onwaarschijnlijk dat ondanks Görings oppositie het volledige Duitse luchtlandingspotentieel in het direct onder het *OKW* geplande *Unternehmen Weserübung* was ingezet. Maar in februari 1940 was Hitler al volledig betrokken in de planning van de aanval op Vesting Holland en had hij een beslissende stempel op de komende operaties gedrukt. De beschikbare bronnen geven jammer genoeg niet duidelijk weer wanneer Hitler zich in de *Fallschirmjäger* begon te interesseren. Wel mag er geen twijfel bestaan dat Hitler een goed idee had van de mogelijkheden die het nieuwe luchtlandingswapen bood toen hij op 27 oktober 1939 Student voor het eerst ontmoette en de aanval op Eben-Emael en het Réduit National als de komende missies van het *Luftlandekorps* gaf.¹⁴⁸ Student was verrast door de uitgebreide technische kennis over parachutisten en zweefvliegtuigen die Hitler ten toon spreidde en de gedurfdheid van de voorstellen waar Hitler mee kwam. Hoewel het *Luftlandekorps* theoretisch direct onder het bevel van het *OKL* stond – in de vorm van *Feldmarschall* Göring en de chef-staf Jeschonnek – is het duidelijk dat Hitler tijdens de ontwikkeling van de plannen voor de *Westfeldzug* het directe commando over de luchtlandingstroepen naar zich toe heeft getrokken. Toen duidelijk werd dat de aanval op het *Réduit National* bij Gent gezien de te verwachten geallieerde tegenaanvallen wel zeer riskant was, kwam het *OKW* op 28 november met het bevel de alternatieven Walcheren, de bruggen over de Maas ten Zuiden van Namen en de hoogtes bij Carignan te onderzoeken.¹⁴⁹ En hoewel na het debacle bij Maasmechelen het idee van een aanval op Vesting Holland zo goed als zeker voortkomt uit het initiatief van Göring en Jeschonnek, is de actieve rol van Hitler onmiskenbaar aanwezig in *Unternehmen Festung*.¹⁵⁰ Zijn persoonlijke rol komt het duidelijkst naar voren in de coup de main op Den Haag. Het zuiver politieke doel van deze operatie vertoont directe overeenkomsten met de overval op Kopenhagen en de pogingen om de Noorse koning in Duitse handen te krijgen – operaties die op uitdrukkelijk bevel van Hitler aan de oorspronkelijke plannen van *Weserübung* waren toegevoegd.¹⁵¹ Dit politieke karakter is ook de rode draad in de missie van *Major* Werner Kiewitz.¹⁵² Deze diplomaat diende in januari 1940 als reserveofficier in het leger, maar werd op bevel van Hitler toevertrouwd met de heikele missie om tijdens de Duitse aanval Koningin Wilhelmina een ultimatum over te brengen. Qua vorm is de gelijkenis met de geplande coup de main van de *Flieger Division 7* op de Hradčany in Praag treffend: ook daar was het de bedoeling om de vliegvelden rond de stad te veroveren en van daaruit het regeringscentrum in te nemen.

¹⁴⁸ Golla, *The German Fallschirmtruppe 1936-41*, 66; Götzel, *Kurt Student*.

¹⁴⁹ Golla, *The German Fallschirmtruppe 1936-41*, 75.

¹⁵⁰ Idem, 81.

¹⁵¹ Hubatsch, *Weserübung*.

¹⁵² De Jong, *Neutraal*, 296.

De vraag is natuurlijk waarom Hitler zich zo intens bezighield met de operaties van het *Luftlandekorps*, tot op de kleinste details toe. Gezien zijn positie als *Oberbefehlshaber der Wehrmacht* en *Führer* van Duitsland was de aandacht die Hitler aan de luchtlandingsoperaties besteedde absoluut disproportioneel. Hitlers bevel aan Student en Sponeck om met hem alleen op 2 mei 1940 – op dat moment was 6 mei als aanval dag voorzien - in detail de luchtlandingen in Nederland te bespreken is al een duidelijk voorbeeld van de buitengewone aandacht die Hitler aan deze operaties schonk.¹⁵³ Maar dit was tenminste nog een operatie op korps niveau met een politiek doel waardoor de focus van de *Führer* nog enigszins te begrijpen is. Dit politieke component ontbrak echter volledig bij de aanval op Eben-Emael. Hoewel ongetwijfeld van strategisch belang, bleef het een kleinschalige operatie. Toch gaf Göring op 1 maart 1940 aan *Hauptmann* Koch en *Oberleutnant* Witzig de opdracht om naar Berlijn te komen om de *Führer* persoonlijk te informeren over de plannen en de voorbereiding.¹⁵⁴ Deze twee jonge officieren mochten op 5 maart eerst het gezelschap van Student, Göring en *Generalmajors* Von Richthofen en Jeschonnek brieven om die avond Hitler nader op de hoogte te stellen. Dit is alsof *general* Eisenhower vlak voor *Overlord* zich in detail met de aanval op de Pointe du Hoc of *Operation Deadstick* had beziggehouden – ondenkbaar in een professioneel kader, waarin een opperbevelhebber zich richt op de grote strategische, operationele en logistieke vragen en dit soort *Kleinarbeit* aan zijn ondergeschikte commandanten overlaat.

De sleutel tot dit raadsel ligt in de machtsstrijd tussen Hitler en zijn generaals. Hoewel een aanzienlijk deel van het Duitse officierskorps Hitler steunde en zijn ideeën onderschreef, werd hij ook gezien als een schreeuwerige parvenu en een omhooggevallen *Böhmische Gefreiter*. Alleen bood dit nuttige parvenu wel een antwoord op het communistische gevaar, gaf hij de *Wehrmacht* de kans om aan de beperkingen van het Verdrag van Versailles te ontsnappen en plaatste hij Duitsland weer op de kaart als een grootmacht. Dit was voor de *Wehrmacht* – en dan vooral voor het politiek dominante *Heer* – voldoende reden om Hitler en de Nationaalsocialisten te aanvaarden in een onuitgesproken maar daarom niet minder duidelijke quid pro quo: zolang Hitler zorgde dat de *Wehrmacht* opgebouwd kon worden en Duitsland sterk was steunde het leger een Nationaalsocialistisch Duitsland. Vanzelfsprekend was geen van beide partijen met deze precaire balans tevreden. Hitler was zich maar al te goed bewust van de twijfelachtige trouw van een deel van het Duitse officierskorps wat één van de voornaamste drijfveren was om naast het *Heer* de *Waffen-SS* op te bouwen als een tweede wapendrager van de natie. Ook was Hitler consequent zijn macht over het *Heer* uit aan het breiden. In de eerste maanden van 1938 had hij een cruciale overwinning behaald in de Blomberg-Fritsch affaire. De *Kriegsminister* Werner von Blomberg had zichzelf in een moeilijkheden gebracht door de trouwen met een ex-prostitutiee en Hitler en Göring hierbij als getuigen op te laten treden, waardoor hij verplicht werd af te treden. Gelijktijdig werd de opperbevelhebber van het *Heer*, *Generaloberst* Werner von Blomberg ten val gebracht door beschuldigingen van homoseksualiteit. Hierdoor zag Hitler de kans om het *Reichskriegsministerium* te vervangen door het *Oberkommando der Wehrmacht*. *General der Artillerie* Brauchitsch kreeg het opperbevel over het *Heer* dat zich nu wel geconfronteerd zag met

¹⁵³ Brandhof, *Hitlers parachutistengeneraal*, 110.

¹⁵⁴ Golla, *The German Fallschirmtruppe 1936-41*, 16; Respectievelijk de commandant van *Sturmabteilung Koch* en *Sturmgruppe Granit* (verantwoordelijk voor de aanval op het fort).

een superieure commandolaag. Het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog had echter een totaal nieuwe dynamiek aan dit conflict toegevoegd. De fundamentele misrekening van Hitler had Duitsland in een conflict met Frankrijk en het VK gebracht voor de Duitse economie en de *Wehrmacht* hier klaar voor waren.¹⁵⁵ Tegelijkertijd had hij de *Wehrmacht* verzekerd dat het VK en Frankrijk niet in zouden grijpen. Dit creëerde een fundamentele vertrouwenscrisis tussen de top van het *OKH* en Hitler. Op basis van de krachtsverhoudingen zagen Brauchitsch en Halder een directe confrontatie met de Frans-Britse legers als een groot risico dat bijna onvermijdelijk tot een uitputtingsstrijd moest leiden met de geallieerden en die de Duitsers net als in de Eerste Wereldoorlog niet konden winnen. Kringen en invloedrijke personen – waaronder Halder - in het *Heer* overwogen ook serieus of dit het moment was om Hitler ten val te brengen om zo Duitsland te redden van een niet te winnen oorlog.

Hitler beseftte zich maar al te goed dat de trouw van het leger conditioneel was. Zijn antwoord was een vlucht naar voren: Frankrijk moest verslagen worden voor de superieure economische kracht van de geallieerden een Duitse overwinning onmogelijk zou maken en voor interne oppositie hem ten val kon brengen. Zijn eis van een snelle Duitse aanval in het Westen moet dus niet alleen begrepen worden vanuit een ‘Duits’ militair-economisch belang, maar ook vanuit een ‘persoonlijk’ Nationaalsocialistisch-politiek belang. Ook mogen wij de dynamiek van zuiver persoonlijke drijfveren niet onderschatten. De vanzelfsprekende minachting binnen het Duitse officierskorps voor de omhooggevalen *Böhmische Gefreiter* werd door Hitler beantwoord met een groeiende overtuiging dat hij als door het lot gekozen *Führer* in staat was ook als hoogste krijgsleider te opereren. In 1939 had het *OKH* echter nog voldoende autoriteit om de operationele leiding nog in eigen handen te houden. *Unternehmen Gelb* werd door het *OKH* gepland en zou door het *OKH* geleid worden. Hitler en het *OKW* zouden grotendeels toeschouwers zijn. Zelfs Hitlers persoonlijke leger, de *Waffen-SS*, was onder het operationele bevel van het *OKH* gesteld.

Dit gold echter niet voor het *Luftlandekorps* dat niet onder het *OKH* viel maar in een *Immediatstellung* onder het *OKL* stond. Dit stelde Hitler in staat om direct zich direct met de plannen van de luchtlandingstroepen te bemoeien. Om Kesselring nogmaals te citeren: “*Die Führung wurde doch dadurch erschwert, dass sich Hitler und Göring selbst in die Vorbereitung des Luftlandeunternehmens sehr stark eingeschaltet hatten und General Student einse gewisse Immediatstellung einräumten, die auch gerne angenommen würde.*”¹⁵⁶ Niet alleen Student maakte hier gebruik van, maar ook Hitler kon zo zijn ‘veldheerschap’ tonen. Hierbij schroomde Hitler niet om grote risico’s te nemen. Het succes van de aanval op Eben-Emael neemt niet weg dat deze operatie enorm gedurfd was en dat er door het leger niet op gerekend werd dat deze aanval zou slagen.¹⁵⁷ De geplande aanval op het *Réduit National* was technisch minder uitdagend maar operationeel een gigantische gok. Alleen de geplande aanval op de bruggen over de Maas is enigszins ‘conventioneel’ te noemen – en dat enkel in de zin dat dit plan goed past in de ontwikkelingen van *Fall Grün* tot en met 1939. Maar ook dit bleef gezien de plaatselijke krachtsverhoudingen en ongeschikte landingsvelden een groot waagstuk. Het uiteindelijke

¹⁵⁵ Frieser, *Blitzkrieg-Legende*, 19.

¹⁵⁶ Kesselring, *Soldat*, 72.

¹⁵⁷ W.McRaven, *Special Ops* (Novato 1995), 29.

Unternehmen Festung was een plan dat inderdaad uit een Karl May boek – zoals Hitler graag zijn generaals voorhield - had kunnen komen. Het bood Hitler de kans om zijn generaals af te troeven en hen te laten zien wat durf en ‘genie’ kon bereiken! Een klinkende overwinning in Nederland zou Hitlers positie tegenover zijn generaals drastisch kunnen versterken en hem beter in staat stellen zijn wil aan de *Wehrmacht* op te leggen. Het door Halder gesteunde voorstel van Sponeck om met de *22. Luftlande-Division* een aanval achter de Grebbelinie uit te voeren ter ondersteuning van het *X.Armeekorps* werd dan ook door Hitler geweigerd ten faveure van de coup de main op Den Haag.

Het is ondoenlijk om zwart op wit te bewijzen in hoeverre dit machtsspel een beslissende drijfveer was voor Hitler om zich actief met de luchtlandingsoperaties te bemoeien. Maar waarom zou Hitler dit anders gedaan hebben? De machtsstrijd tussen Hitler en zijn generaals is duidelijk te constateren in de periode tussen de verovering van Polen en de *Westfeldzug* en is een thema dat door alle serieuze historici wordt omarmd. Vanaf de *Weisung nr.6 für die Kriegsführung* op 9 oktober 1939 moeten we constateren dat Hitler met alle macht bezig was zijn wil tegen de oppositie van het *OKH* door te drukken tot Brauchitsch en Halder tot de conclusie kwamen dat de *Westfeldzug* onontkoombaar was en in het nieuwe concept van Manstein ook een kans zagen om daadwerkelijk te winnen. Typerend is Hitlers tirade van 23 november 1939 waarin hij in Berlijn de hoogste bevelhebbers van de *Wehrmacht* poogde te overtuigen van de kansen en de noodzaak van een aanval op Frankrijk.¹⁵⁸Voor 10 mei 1940 waren een hele reeks door Hitler bevolen aanvalsdata gekomen en gegaan – verworpen wegens onvoldoende voorbereidingen, slecht weer of geallieerde reacties. De manier waarop Hitler uiteindelijk het concept van Manstein omarmde duidt meer op het feit dat hij hiermee een plan vond waarmee hij het *OKH* tot een aanval kon dwingen dan op Hitlers fundamentele begrip van de essentie van Mansteins plan. Daar ontbrak het namelijk aan. “*Als die Panzerdivisionen nach dem Durchbruch bei Sedan – genau wie es Manstein und Guderian wollten – in Höchstgeschwindigkeit zur Kanalküste vorstiessen, geriet der Diktator in Panik. Wie aber kann Hitler die Operation ‘Sichelschnitt’ so gewollt und geplant haben, wenn er – gerade als sich ihr Erfolg abzeichnete – an den Rand eines Nervenzusammenbruchs geriet und die Panzer stoppen liess?*”¹⁵⁹En ook dit *Halt-Befehl* moet gezien worden binnen die machtsstrijd tussen het *OKH* en Hitler. Op 24 mei 1940 stond het Duitse leger op het punt om de kanaalhavens te veroveren en de geallieerde legers in België te omsingelen. Maar dit was voor Hitler het moment om zijn autoriteit aan het *OKH* op te leggen en de *Panzerdivisionen* te stoppen.¹⁶⁰Uiteindelijk zou deze machtsstrijd volledig in het ‘voordeel’ van Hitler beslecht worden en eindigen met een Rundstedt die klaagt dat hij nauwelijks de autoriteit heeft om de wacht bij zijn hoofdkwartier te laten vervangen en een razende dictator in de *Führerbunker* in Berlijn die poogt met niet bestaande eenheden een verloren oorlog te winnen. Maar op het moment dat de luchtlandingen in Nederland gepland en uitgevoerd werden, was deze uitkomst allesbehalve zeker.

Belangrijk is dat Hitler oorspronkelijk nauwelijks geïnteresseerd was in de aanval op Nederland. In de planning van *Unternehmen Gelb* speelt Nederland tot 11 januari 1940 geen rol van belang en is het de eis van de *Luftwaffe* de vliegvelden in Vesting Holland te veroveren die de doorslag

¹⁵⁸ Amersfoort en Kamphuis, *Mei 1940*, 130.

¹⁵⁹ Frieser, *Blitzkrieg-Legende*, 94.

¹⁶⁰ Idem, 392.

geeft om geheel Nederland te bezetten. Aangezien Hitler wel volledig betrokken was bij de plannen van het *Luftlandekorps*, werd Hitlers blik ook onafwendbaar op de operaties in Nederland gericht nu dit zo goed als volledig in Nederland werd ingezet.¹⁶¹ Zijn directe betrokkenheid bij de planning betekende dat hij ook een direct politiek belang had bij het verloop van *Unternehmen Festung*. Succes in Nederland zou niet alleen op de *Fallschirmjäger* en de *Luftwaffe* afstralen, maar ook op de *Führer* zelf.

¹⁶¹ Zie bijlage: De aandacht van Hitler voor Nederland mag niet overdreven worden. *Weisung Nr. 11* illustreert hoe je met selectief citeren een heel ander beeld kan schetsen.

Conclusie:

“All things are always on the move simultaneously”¹⁶²

Winston Churchill

Het propaganda offensief dat gelanceerd werd na het huzarenstukje van *Sturmabteilung Koch* vertoont een vergelijkbare gelaagdheid met de beslissing om het *Luftlandekorps* tegen Vesting Holland in te zetten. Natuurlijk is het vanzelfsprekend dat elk modern leger de propagandawaarde van zo'n wapenfeit tot op het bot uit zou buiten. Het is moeilijk om in de militaire geschiedenis een kleinschalige operatie te vinden die met meer wilskracht en heldenmoed is uitgevoerd of waarvan de tactische, operationele en zelfs strategische effecten groter zijn. Als dit een geallieerde operatie was geweest, was die zonder enige twijfel al in meerdere films vereeuwigd als een voorbeeld van puur heroïsme. Maar onderhuids speelt veel meer. De *Luftwaffe* was er duidelijk niet vies van om de dapperheid van zijn *Fallschirmjäger* nog eens extra in de verf te zetten en die *Fallschirmjäger* konden de extra vrijwilligers die het rondschallen van dit wapenfeit hen opleverde goed gebruiken. Ook kan de uitzonderlijke aandacht en de regen van promoties en onderscheidingen die over *Sturmabteilung Koch* neerdaalde zeker niet losgezien worden van de rol die Hitler gespeeld heeft: dit was zijn plan dat hij tegen de wil van de sceptische *Generalstab* had doorgezet en dat een totaal succes had opgeleverd. Na de overwinningen tijdens *Weserübung* en de triomf van *Unternehmen Gelb* was dit een verdere nagel aan de doodskist van de operationele onafhankelijkheid van het *OKH*.¹⁶³

Deze complexiteit vinden we ook terug in de in elkaar hakende redenen die een antwoord geven op de onderzoeksvraag: waarom is zowat het hele Duitse *Luftlandekorps* in Nederland ingezet en niet gebruikt om de hoofdaanval van *Heeresgruppe B* te ondersteunen. De *Luftwaffe* slaagde de bezetting van Vesting Holland een prioriteit te maken nadat de eerder geplande operaties in België door het Maasmechelen incident te gevaarlijk waren geworden en kon hier het hele *Luftlandekorps* inzetten omdat voldoende landingsmogelijkheden – met name voor de *22.Luftlande-Division* – aanwezig waren. Doordat Hitler in de planning van de luchtlandingsoperaties een sleutelrol speelde omdat hij zo zijn positie ten opzichte van de *Generalstab* kon versterken en de aanval op Vesting Holland enthousiast omarmde, bleef de aanval op Vesting Holland gehandhaafd ondanks de druk door de planners van *Unternehmen Weserübung* en nadat *Unternehmen Gelb* fundamenteel veranderd was. Cruciaal is dat in dit hele proces de *Generalstab* geen inspraak had over hoe en waar de Duitse luchtlandingsstroepen het best gebruikt konden worden en de noodzakelijke coördinatie met de intenties en operaties van het *Heer* hierdoor wezenlijk werd beperkt.

Het is echter lastig om hier één hoofdreden uit te distilleren. Hoewel het *Heer* geen directe controle over de geplande luchtlandingsoperaties had waren deze tot de Duitse plannen na de noodlanding van Reinberger in Maasmechelen in Belgische handen vielen bedoeld om het operationele *Schwerpunkt* te ondersteunen en was er geen sprake van om het *Luftlandekorps* op een neventoneel

¹⁶² M. Hastings, *The Secret War* (London 2015) xxvi.

¹⁶³ Golla, *The German Fallschirmtruppe 1936-1941*, 142.

in te zetten.¹⁶⁴ Door dit pure toeval vielen de geplande landingen bij Gent en Namen af en omdat andere alternatieven in België niet voorhanden waren, zag de *Luftwaffe* de kans om Vesting Holland als een alternatief te presenteren. Voor de *Luftwaffe* waren er goede militaire argumenten om voor de bezetting van Vesting Holland te pleiten: het zou verhinderen dat de *RAF* zich op de vliegvelden van Vesting Holland kon nestelen en Duitsland vliegvelden geven die dicht bij Engeland lagen. Hierbij mogen we niet uit het oog verliezen dat in de derde variant van *Unternehmen Gelb* het nog heel onwaarschijnlijk leek dat Duitsland snel de beschikking zou krijgen over vliegvelden aan de Kanaalkust, waardoor de Nederlandse vliegvelden verhoudingsgewijs veel waardevoller leken dan ze uiteindelijk bleken te zijn. *Heeresgruppe B* ondersteunde het verzoek van de *Luftwaffe*, omdat het zich op dat moment nog zorgen maakte over zijn Noordflank. Maar de *Luftwaffe* had meer redenen om voor de aanval op Vesting Holland te pleiten. In de aanval op Vesting Holland zou het *Luftlandekorps* de hoofdrol spelen in plaats en moest het *Heer* zijn operaties hierop afstemmen in plaats van andersom. Dat zowel Göring als Student hier oren naar hadden kan niet absoluut bewezen worden, maar is gezien het gebruik van de *Fallschirmjäger* gedurende de rest van de Tweede Wereldoorlog moeilijk te ontkennen. Ook mogen we niet onderschatten hoe belangrijk het voor hen beiden was dat in *Unternehmen Festung* voldoende vliegvelden beschikbaar waren om het volledige potentieel van de *22. Luftlande-Division* in te kunnen zetten. Deze divisie kon niet ongebruikt gelaten worden als de *Luftwaffe* hem onder zijn bevel wilde houden. Uiteindelijk blijft er dan nog de rol van Hitler over. Zijn interesse ligt niet zozeer bij de aanval op Vesting Holland – de Duitse aandacht voor Nederland was in de eerste twee versie van *Unternehmen Gelb* minimaal en Hitler was van plan om met het *Luftlandekorps* de hoofdaanval in België te steunen – maar bij de inzet van de luchtlandingstroepen. De ruimte die hem door het *OKL* werd toegestaan om zich direct in de planning te mengen gaf hem de kans om met gedurfde operaties het *OKH* te demonstreren wat wagen vermocht en zo zijn macht over de operationele krijgsvoering verder te vestigen. Of dit nu in Nederland of in België het geval was, was voor Hitler minder belangrijk dan dat dit het geval was. Dit betekende ook dat *Unternehmen Festung* van zo'n sterke steun verzekerd was, dat het volledige *Luftlandekorps* niet in *Unternehmen Weserübung* kon worden ingezet en dat in de uiteindelijke vierde versie van *Unternehmen Gelb* de aanval op Vesting Holland onveranderd bleef. Dit is ook het moment om nog eens te benadrukken dat de Duitse luchtlandingsplannen onder een extreme tijdsdruk werden ontwikkeld. Door de maanden tussen het einde van de operaties in Polen en de aanval in het Westen kan het idee ontstaan dat de Duitsers in alle rust hun plannen konden ontwikkelen en dat het eindresultaat het gevolg is van een zorgvuldig distillatieproces. Niets is minder waar. De onverholen druk van Hitler die zo snel mogelijk in de aanval wilde gaan had als gevolg dat plannen zo snel mogelijk klaar moesten zijn. Zo kreeg Student op 27 oktober te horen dat de luchtlandingstroepen midden November de aanval op Eben-Emael en het *Réduit National* moesten uitvoeren – tijdsdruk die te vergelijken is met *Market-Garden*. Dit ging ook op voor Vesting Holland: hiervoor moesten na het Maasmechelen debacle *snel* plannen gemaakt worden.

Wat uiteindelijk de doorslag gaf om de luchtlandingstroepen tegen Vesting Holland in te zetten, kan onmogelijk uit deze kluwen geïsoleerd worden. Wel kunnen we vrij absoluut stellen dat de

¹⁶⁴ Golla, *The German Fallschirmtruppe 1936-41*, 80.

luchtlandingen niet bedoeld waren als deel van de operationele afleidingmanoeuvre van *Heeresgruppe B* in de vierde en uiteindelijke variant van *Unternehmen Gelb* van 24 februari 1940. De aanval op Eben-Emael en de bruggen van Kanne, Vroenhoven en Veldwezelt was altijd bedoeld om de Duitse hoofdaanval op het *Schwerpunkt* te ondersteunen. In al de drie eerste versies van het Duitse plan lag een as van de hoofdaanval dwars over Maastricht en het Albert Kanaal. Nadat de aanvallen bij Gent en Namen onmogelijk waren geworden, werd *Unternehmen Festung* gepland voor Student, Göring of Hitler op de hoogte waren van het geniale concept van Manstein. De aanval op Vesting Holland had het zijn uiteindelijke vorm bereikt al in de derde versie van *Unternehmen Gelb* van 30 januari 1940 en is daarna niet aangepast. Dat het voornaamste operationele effect van de Duitse luchtlandingen uiteindelijk hun rol in die grote afleidingsmanoeuvre bleek te zijn, was voor de Duitsers een bonus, maar was nooit de oorspronkelijke intentie. De inzet van zowat het volledige Duitse luchtlandingspotentieel op het Nederlandse neventoneel kan hier dan ook niet gezocht worden.

Dit laatste is zowel nationaal als internationaal één van de belangrijkste bijdragen aan de historiografie die uit dit onderzoek getrokken moet worden. De standaardwerken ‘*Mei 1940*’ en ‘*Blitzkrieg-Legende*’ gaan er van uit dat dit de voornaamste reden was om het *Luftlandekorps* in Nederland in te zetten. Zoals aangetoond kan dit argument niet meer standhouden. Het is begrijpelijk dat de vergissing is ontstaan. De vierde en uiteindelijke variant van *Unternehmen Gelb* volgt zeer snel op de derde variant, waardoor de neiging bestaat de net uitgekristalliseerde luchtlandingsplannen als een integraal onderdeel van de vierde variant te zien. Ook valt niet te betwisten dat het strategische effect van de snelle Nederlandse nederlaag veel minder belangrijk is dan het versterken van de geallieerde verwachting dat de Duitse hoofdaanval ten Noorden van de Ardennen zou plaatsvinden – hoewel die zo sterk en rigide was dat we de impact van de operaties in Nederland niet mogen overdrijven.¹⁶⁵ De val van Eben-Emael en de verovering van de bruggen over het Albert Kanaal waren voor de Geallieerden van veel groter belang dan wat er zich ook in Nederland afspeelde. Typisch is dat noch Churchill, noch Ciano volgens hun versies van de Meidagen onder de indruk geweest waren van de gebeurtenissen in Nederland en dit beeld wordt bevestigd door de meeste eigentijdse bronnen.¹⁶⁶ Dit onderzoek geeft een sluitende uitleg aan het besluit het *Luftlandekorps* tegen Vesting Holland in te zetten waarin bewust verder wordt gekeken dan de puur militaire redenen en institutionele en politieke drijfveren aan het verhaal worden toegevoegd. Onderhuidse oorzaken kunnen even belangrijk zijn als de officiële argumentatie. Dit gaat evenzeer op in democratieën als in een dictatuur. Het voor de Geallieerden teleurstellende verloop van *Operation Diadem* kan bijvoorbeeld niet los gezien worden van de wens van General Mark Clark om zo snel mogelijk Amerikaanse troepen onder zijn leiding Rome te laten bevrijden.¹⁶⁷ Het probleem is alleen dat veel van deze onderhuidse redenen moeilijk te bewijzen zijn en enkel aangetoond kunnen worden door met een historisch *fingerspitzengefühl* een patroon te schetsen waaruit een samenhangend beeld gevormd kan worden. Dit mag ons echter

¹⁶⁵ Brian Horrocks, *A Full Life* (Londen 1960). Hij beschrijft hoe hij als instructeur op het Staff College het geallieerde plan zo goed bestudeerd had, dat hij slechts zijn koffers moest pakken om op de aangewezen opmarsroutes van het BEF op een lift naar zijn eenheid te kunnen wachten.

¹⁶⁶ Winston Churchill, *The Second World War: Their Finest Hour* (Londen 1949); Hugh Gibson ed., *The Ciano Diaries 1939-1943* (Washington 1945).

¹⁶⁷ Carlo D’Este, *Fatal Decision: Anzio and the Battle for Rome* (New York 1991).

niet tegenhouden, omdat deze complexiteit een beter begrip van de geschiedenis met zich meebrengt. Neem de beslissing van Mussolini om Albanië aan te vallen. Vanuit een puur militair oogpunt bekeken, is het gedrag van Mussolini tijdens de beslissende vergadering in de *Palazzo Venezia* ridicuul.¹⁶⁸ Maar als we dit plaatsen binnen Mussolini's haat-liefde verhouding met Hitler en Mussolini's wens om ook zijn generaals te domineren, beginnen andere potentiële redenen zichtbaar te worden die zijn gedrag zouden kunnen verklaren.

Voor de Nederlandse historiografie zijn beide resultaten van eminent belang. Eerst en vooral omdat tot nu toe de aanval op Nederland als een integraal deel van de vierde variant van *Unternehmen Gelb* gezien wordt. Dit moeten we loslaten, want dit beeld is incorrect. De aanval op Vesting Holland is volledig van de derde variant in de vierde variant overgenomen en moet ook zo gezien worden. Het primaire doel was om Vesting Holland snel te veroveren. Dit betekent niet de operaties in Nederland op 10 mei geen belangrijke rol speelden in de operationele afleidingsmanoeuvre van *Heeresgruppe B – Weisung nr. 11* toont duidelijk aan dat de Duitse troepen in Nederland node in het Zuiden gemist werden – maar we mogen de importantie hier ook niet van overschatten. Het valt moeilijk vol te houden dat *Unternehmen Festung* een vitaal deel van *Unternehmen Gelb* vormde. Zelfs als het de luchtlandingen in Vesting Holland niet plaats hadden gevonden en het Nederlandse Veldleger de aanval van het *X.Armeekorps* had kunnen weerstaan, zou dit niets hebben veranderd aan de rigide geallieerde opmars naar de Dijle-linie en de doorbraak van *Heeresgruppe A*. Ook voor de Geallieerden was het belang van Nederland relatief – om Antwerpen veilig te stellen was Gamelin bereid om zijn operationele reserve te committeren, maar in Vesting Holland landden niet meer dan wat Britse vernietigingsploegen en een ad hoc bataljon dat diplomaten moest helpen evacueren!

Daarnaast moeten we de complexiteit van het besluit Vesting Holland uiteindelijk met het *Luftlandekorps* aan te vallen scherp op het netvlies hebben. Het is heel belangrijk om te beseffen dat Hitler geen specifieke wrok tegen Nederland koesterde. Zijn focus op de operaties in Vesting Holland moet gezocht worden in het verloop van de luchtlandingen en de gevolgen hiervan in Berlijn. De *Luftwaffe* speelde een leidende rol in het hele verhaal, waarbij vooral Göring veel te verliezen had – militair, institutioneel en politiek - toen de aanval op Den Haag desastreus bleek te verlopen. De vragen die hierdoor worden opgeroepen, spelen namelijk een cruciale rol in wat nog altijd het meest contentieuze onderwerp is in de Nederlandse historiografie van de Meidagen: het Duitse bombardement op Rotterdam. De discussie in Nederland dreigt soms te verzanden in details. Typerend is bijvoorbeeld de vraag of het gebruik van Heinkel-111's in plaats van Junker-87's wijst op een strategisch of tactisch bombardement. Dat geen enkel serieus werk over de Heinkel-111 deze middelzware bommenwerper ooit als een strategische bommenwerper zal beschrijven of dat op 13 mei Heinkel-111's massaal werden ingezet om de Maasovergang bij Sedan te ondersteunen -veel tactischer wordt de inzet van bommenwerpers niet - lijkt in de Nederlandse discussie geen rol te spelen!¹⁶⁹Een beter inzicht in de gelaagdheid van de intenties van de sleutelfiguren en een realistische inschatting van het belang van de operaties in Nederland kunnen alleen maar verhelderend werken in dit debat. Het voert binnen het kader van deze studie

¹⁶⁸ Cervi, *Hollow Legions*.

¹⁶⁹ Frieser, *Blitzkrieg-Legende*, 193-197.

te ver om hier nu in detail op in te gaan, maar het is duidelijk dat verder onderzoek noodzakelijk is.

Het kan op het eerste gezicht teleurstellend zijn dat er niet één duidelijke reden aan te wijzen is waarom de Duitsers de unieke troefkaart van het *Luftlandekorps* in Nederland besloten in te zetten. De realiteit is complex. Toch kan de oegenschijnlijke kluwen kort samengevat worden. Het *Heer* speelde geen rol in de beslissing en kon dus niet zelf de acties van het *Luftlandekorps* integreren in zijn plannen. Puur toeval verstoorde de geplande operaties in België, waardoor de *Luftwaffe* kon voorstellen om Vesting Holland het doel te maken. Hierbij speelde niet alleen militaire argumenten een rol, maar ook de *Instanzenkrieg* in Berlijn mag hierbij niet vergeten worden. De *Luftwaffe* kon zo het hele luchtlandingskorps gebruiken in een door de *Luftwaffe* geleide operatie. Hitler had oorspronkelijk weinig interesse voor Vesting Holland, maar zijn rol in de planning van de operaties van de luchtlandingstroepen betrok hem nu ook direct bij de geplande verovering, waardoor het *Luftlandekorps* niet voor *Weserübung* of operaties in de Ardennen beschikbaar was. Het gewaagde plan bood hem de kans zijn gezag over de operationele oorlogsvoering verder te vestigen in de machtsstrijd met het *OKH*. Gezamenlijk biedt dit een sluitende en elegante uitleg die mij in ieder geval met veel meer genoegen vervult dan een simpel antwoord. “*All things are on the move simultaneously.*”

Bibliografie en bronnen

- H. Amersfoort en P. Kamphuis ed., *Mei 1940. De strijd op Nederlands grondgebied* (2^e Herziene Druk, Den Haag 2005)
- P. Antill, *Crete 1941. Germany's lightning airborne assault* (Oxford 2005)
- S. Badsey, *Arnhem 1944. Operation Market Garden* (Oxford 1993)
- A. Beevor, *Crete* (London 1991)
- A. Beevor, *Stalingrad: The Fateful Siege, 1942-1943* (London 1999)
- D. Bennett, *A Magnificent Disaster. The Failure of Market Garden, The Arnhem Operation September 1944* (Philadelphia 2008)
- S. Biddle, *Military Power: Explaining Victory and Defeat in Modern Battle* (Princeton 2004)
- W. van den Brandhof, *Hitlers parachutistengeneraal. Kurt Student (1890-1978): een militaire biografie* (Nijmegen 2019)
- E. Brongers, *De slag om Ypenburg mei 1940* (Rijswijk 2000)
- E. Brongers, *De Slag om de Residentie* (7^e druk Baarn 1990)
- E. Brongers, *Opmars naar Rotterdam. Deel I: De Luchtlanding* (Baarn 1982)
- W. Churchill, *The Second World War: Their Finest Hour* (Londen 1949)
- C. von Clausewitz, *Vom Kriege* (Berlin 1832)
- L. Clark, *Crossing the Rhine. Breaking into Nazi Germany 1944 and 1945 – the Greatest Airborne Battles in History* (New York 2008)
- J. Corum, *The Luftwaffe. Creating the Operational Air War* (Kansas 1997)
- M. Cervi, *The Hollow Legions: Mussolini's Blunder in Greece, 1940-1941* (London 1971)
- M. van Creveld, *The Age of Airpower* (USA 2011)
- M. van Creveld, *Supplying War. Logistics from Wallenstein to Patton* (Cambridge 1980)
- M. van Creveld, *Hitler's Strategy, 1940-1941: The Balkan Clue* (New York 1973)
- M. Devore, *When failure thrives* (Kansas 2015)
- D. Dildy, *Fall Gelb 1940. Airborne assault on the Low Countries* (Oxford 2015)
- Carlo D'Este, *Fatal Decision: Anzio and the Battle for Rome* (New York 1991)
- R. Evans, *The Coming of the Third Reich*, (New York 2005)
- M. Foot, *SOE in the Low Countries* (Great Britain 2001)
- K. Frieser, *Blitzkrieg-Legende. Der Westfeldzug 1940* (München 2005)
- J. Galvin. *Air Assault*, (New York 1969)
- Hugh Gibson ed., *The Ciano Diaries 1939-1943* (Washington 1945)
- D. Glantz, *A History of Soviet Airborne Forces* (Ilford 1994)
- K. Golla, *The German Fallschirmtruppe 1936-41. Its Genesis and Employment in the First Campaigns of the Wehrmacht* (Malta 2012)

- H. Götzl ed., *Generaloberst Kurt Student und seine Fallschirmjäger. Die Erinnerungen des Generaloberst Kurt Student* (Podzun 1980)
- M. Hastings, *The Secret War* (London 2015) xxvi.
- M. Hasting, *Overlord: D-Day and the Battle for Normandy* (London 2006)
- B. Horrocks, *A Full Life* (Londen 1960)
- W. Hubatsch, *Weserübung. Die deutsche Bestzung von Dänemark und Norwegen 1940* (Göttingen 1960)
- H. Jacobsen, *Dokumente zum Westfeldzug 1940 Band 2a* (Göttingen 1956)
- H. Jacobsen, *Dokumente zum Westfeldzug 1940 Band 2b* (Göttingen 1956)
- L. de Jong, *Deel 2. Neutraal. Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog.* (Amsterdam 1969)
- L. de Jong, *Deel 3. Mei 1940. Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog.* (Amsterdam 1970)
- A. Kesselring, *Soldat bis zum letzten Tag* (Bonn 1953)
- F. Molenaar, *De Luchtverdediging mei 1940*, (Den Haag 1970)
- J. Moorman, *Onze Oorlog, 10-14 mei 1940* (Den Haag 1941)
- W. McRaven, *Spec Ops. Case Studies in Special Operations Warfare: Theory and Practice* (California 1995)
- R. Neillands, *The Battle for the Rhine 1944. Arnhem and the Ardennes: the Campaign in Europe* (London 2005)
- V.E. Nierstrasz, *Inleiding en algemeen overzicht van de gevechtsdagen van 10-19 mei 1940* (Den Haag 1957)
- B. Quarrie, *German Airborne Divisions. Blitzkrieg 1940-41* (Oxford 2004)
- S. Ritchie, *Arnhem. Myth and Reality. Airborne Warfare, Air Power and the Failure of Operation Market Garden* (Liverpool 2011)
- G. Roth, *Die Deutsche Fallschirmtruppe 1936-1945. Der Oberbefehlshaber Kurt Student. Strategischer, operativer Kopf oder Kriegshandwerker und das soldatische Ethos* (Berlin 2010)
- W. Slim, *Defeat into Victory* (London 1956)
- W. Shirer, *The Rise and Fall of the Third Reich*, (New York 1960)
- *Algemeen Overzicht van de Strijd om en in de Vesting Holland (zonder het Oostfront) en de Strijd tegen de Luchtlandingstroepen rondom 's-Gravenhage Mei 1940* (Den Haag 1954)
- E. Ziemke, *The German Northern Theatre of Operations 1940-1945* (Washington 1959)

Bijlage

De *Weisung Nr. 11* is een cruciaal document dat ons een goede blik biedt op de gedachten en plannen van Hitler op 14 mei 1940. Het is echter noodzakelijk de *Weisung* in zijn geheel te bestuderen en niet zoals te vaak gebeurt citaten geïsoleerd te gebruiken.

Weisung Nr.11¹⁷⁰

- 1) *Der bisherige Verlauf der Offensive ergibt, daß der Feind den Grundgedanken unserer Operation nicht rechtzeitig erkannt hat. Er führt noch immer starke Kräfte gegen die Linie Namur-Antwerpen vor und scheint der Abschnitt vor der H. Gr. A zu vernachlässigen.*
- 2) *Diese Lage und die rasche Erzwingung der Maasübergänge bei der H. Gr. A haben die erste Voraussetzung geschaffen, um im Sinne der Weisung Nr.10 durch einen unter Zusammenfassung stärkster Kräfte nördl. der Aisne in nordwestlicher Richtung geführten Stoß zu einem großen Erfolg zu kommen. Den nördlich der Linie Lüttich-Namur fechtenden Teilen fällt dabei die Aufgabe zu, aus eigener Kraft möglichst starken Feind durch Angriff zu binden und zu Täuschen.*
- 3) *Auf dem Nordflügel hat sich die Widerstandskraft des holländischen Heeres als stärker erwiesen, als angenommen wurde. Politische wie militärische Gründe erfordern, diesen Widerstand in Kürze zu brechen. Aufgabe des Heeres ist es, die Festung Holland mit ausreichender Kräften von Süden her in Verbindung mit dem Angriff gegen die Ostfront schnell zum Einsturz zu bringen.*
- 4) *Alle verfügbare motorisierten Divisionen sind so rasch als möglich in den Operationsraum der H. Gr. A heranzuführen.
Auch die Panzer- und motorisierten Divisionen der H. Gr. B müssen, sobald operativen Wirkungsmöglichkeiten dort nicht mehr gegeben sind und es die Lage erlaubt, freigemacht und dem linken Angriffsflügel zugeführt werden.*
- 5) *Aufgabe der Luftwaffe ist die Zusammenfassung starker Angriffs- und Abwehrkräfte zum Einsatz mit Schwerpunkt bei H. Gr. A, um das Heranführen weiterer Feindkräfte gegen die Angriffsfront zu verhindern und diese unmittelbar zu unterstützen.
Daneben ist unter bewußter Schwächung der bisher vor 6. Armee wirkenden Kräfte die rasche Bezwingung der Festung Holland zu erleichtern.*
- 6) *Die Kriegsmarine wirkt im Rahmen der ihr gegebenen Möglichkeiten gegen die Seeverbindungen in den Hoofden und im Kanal ein.*

(gez.) Adolf Hitler

¹⁷⁰ W.Hubatsch, *Hitlers Weisungen für die Kriegführung 1939-1945. Dokumente des Oberkommandos der Wehrmacht*, (Frankfurt am Main, 1962) 50-51.

In deze *Weisung* kunnen we het volgende duidelijk lezen:

- 1) Het *OKW* maakt de terechte inschatting dat de Geallieerden de intentie van het Duitse offensief nog niet door hebben en het front tegenover *Heeresgruppe A* nog altijd veronachtzamen. Het Duitse plan lijkt dus te werken.
- 2) Gecombineerd met de geslaagde overgang van de Maas kan *Heeresgruppe A* nu de beslissende aanval richting kanaalkust uitvoeren. *Heeresgruppe B* moet deze steunen door de Geallieerden met aanvallen te binden en af te leiden.
- 3) De weerstand van het Nederlandse leger is sterker dan verwacht. Politieke en militaire redenen eisen dat deze weerstand snel gebroken moet worden. Het *Heer* moet met voldoende krachten vanuit het Zuiden (*XXXIX. Armeekorps*) in samenwerking met *X.Armeekorps* Vesting Holland ten val brengen.
- 4) Alle beschikbare gepantserde en gemotoriseerde divisies onder commando van *Heeresgruppe B* moeten zo snel de operaties het toestaan de hoofdaanval van *Heeresgruppe A* versterken.
- 5) De *Luftwaffe* moet nu zijn operationele *Schwerpunkt* bij *Heeresgruppe A* leggen en de hoofdaanval zo sterk mogelijk ondersteunen. Wat er voor *Heeresgruppe B* aan luchtsteun over blijft moet vooral gebruikt worden om de val van Vesting Holland te verlichten.
- 6) De *Kriegsmarine* doet wat het kan tegen de geallieerde verbindingen in het Kanaal en de Noordzee, maar we rekenen eigenlijk op niets.

Eén van de grote problemen van de Nederlandse literatuur is dat de één van de meest geciteerde zinnen van deze *Weisung* te vaak op zichzelf wordt gebruikt. “*Auf dem Nordflügel hat sich die Widerstandskraft des holländischen Heeres als stärker erwiesen, als angenommen wurde. Politische wie militärische Gründe erfordern, diesen Widerstand in Kürze zu brechen.*” Binnen het kader van het bombardement op Rotterdam lijkt dit op het eerste gezicht een vernietigend bewijs voor de genadeloze intentie van Hitler. Zeker als dit citaat in verband gebracht wordt met: “*Daneben ist unter bewußter Schwächung der bisher vor 6. Armee wirkenden Kräfte die rasche Bezwingung der Festung Holland zu erleichtern.*” Gezamenlijk lijken deze twee citaten overduidelijk te bewijzen dat Hitler het doel had om Nederland door bombardementen tot overgave te dwingen.¹⁷¹ Maar als de gehele *Weisung* wordt bestudeerd, is dit moeilijk vol te houden. Direct op de opdracht de weerstand van het Nederlandse leger te breken volgt namelijk: “*Aufgabe des Heeres ist es, die Festung Holland mit ausreichender Kräften von Süden her in Verbindung mit dem Angriff gegen die Ostfront schnell zum Einsturz zu bringen.*” Het is duidelijk dat hier het *Heer* bevolen wordt Vesting Holland ten val te brengen – een directe operationele instructie aan het leger. Hiervoor is verhoudingsgewijs sterke steun van de *Luftwaffe* beschikbaar, die verder alles op alles moet zetten om *Heeresgruppe A* te ondersteunen.

Nu is het vanzelfsprekend zo dat er aanzienlijk meer onder de oppervlakte van een tekst kan liggen dan er op het eerste gezicht te lezen is. Maar het is altijd gevaarlijk om meer te willen lezen dan er staat. Het principe van ‘Ockhams scheermes’ blijft een goede methode om in een dergelijke situatie onze redeneringen te leiden: hoe minder hypothesen nodig zijn, hoe waarschijnlijker dit de juiste uitleg is. Gewapend met de *Weisung Nr. 11* is perfect uit te leggen waarom Hitler de situatie in

¹⁷¹ L.De Jong, *Mei 1940*, 344; E.H. Brongers, *Opmars naar Rotterdam, Deel 3: De laatste fase* (Baarn 1983), 200.

Nederland snel op wilde lossen en dat het leger hierbij ruim steun van de *Luftwaffe* kreeg. Hier is geen enkele hypothese voor nodig. Daarentegen kan ik geen directe aanwijzing te vinden dat Hitler een Nederlandse overgave wilde forceren door Rotterdam – of welke andere Nederlandse stad – te bombarderen. Uit de *Weisung Nr. 11* spreekt geen paniek of verrassing, maar de genadeloze wil van Hitler die weet dat dit een sleutelmoment is en die op dat moment zijn grootste waagstuk tot een goed einde wil brengen.¹⁷² Tegelijkertijd poogt hij controle over het *OKH* en de operationele krijgsvoering te krijgen.¹⁷³ De focus ligt dan ook overduidelijk op de operaties in België en Noord-Frankrijk waar op dat moment de beslissende veldslag zich afspeelt. De operaties in Nederland komen over als een onwelkome distractie, die zo snel mogelijk opgelost moet worden. Het *Heer* krijgt deze opdracht en zal hierbij door de *Luftwaffe* gesteund worden. Dat er hierbij geen aandacht is voor de dramatische gevolgen voor wie of wat er ook in de weg van dit doel staat is echter pijnlijk duidelijk.

¹⁷² De Hitler van 1940 was een andere man dan die van 1945. *Oberstleutnant* Pohlman schets hem zo binnen het kader van *Unternehmen Weserübung*: “*Damals beeindruckte er uns durch die Umfang seines Wissens, durch die Fülle seiner Gedanken, durch die Kühnheit seines Wagen und hatte auch noch die Wendigkeit in der Führung die man im späteren verlauf des Krieges so überaus stark vermifste und die die Schuld so großer militärischer Katastrophen wurde.*” Hubatsch, *Weserübung*, 40.

¹⁷³ Amersfoort en Kamphuis, *Mei 1940*, 368.